

ZAPIS V RAZVIDU MEDIJEV MINISTRSTVA ZA KULTURO:
Zaporedna številka 1492

ISSN (INTERNATIONAL STANDARD SERIAL NUMBER):
0041-2724

DATUM IZIDA PRVE ŠTEVILKE SPLOH:
8. december 1951

UREDNIŠTVO:

Kersnikova 4, 1000 Ljubljana
3. nadstropje, prostor 306
Telefon: +38614380263
Faks: +38614380264
Elektronski naslov: urednistvo@tribuna.si
Spletni naslov: www.tribuna.si
Twitter: www.twitter.com/trobilo
FB: www.facebook.com/casopis.tribuna

ČLANI UREDNIŠTVA:

Robert Bobnič, neodgovorni urednik
Tanja Peček, namestnica neodgovornega urednika
Jurij Smrke, član uredništva
Nejc Prah, likovni urednik
Aljaž Košir – Fejzo, urednik ilustracije

PROGRAMSKI SVET:

Igor Brlek, direktor Študentske založbe
Tomaž Zaniuk, odgovorni urednik Radia Študent
Miha Lobnik, višji svetovalec na ŠOU v Ljubljani
Zala Primc, vodja Civilno-družbene iniciative
Robert Bobnič, neodgovorni urednik Tribune

LEKTURA:

Anita Jurič

TISK:

Tiskarna Hren, 5000 izvodov

DISTRIBUCIJA TRIBUNE:

Distribucijsko mrežo smo vzpostavili z DPG (www.dpg.si). Njen obseg lahko spremljaš na zemljevidu na naši spletni strani. Za elektronsko različico smo vzpostavili elektronsko distribucijsko mrežo z Digitalno knjižnico Slovenije (www.dlib.si). Elektronsko Tribuno si lahko preneseš z naše spletne strani ali z uporabo QR kode. Nanjo se lahko naročiš s svojim elektronskim naslovom. Tako ti bo vsak mesec ob izidu samodejno posredovana.

IZJAVA O AVTORSTVU:

Tribuna je izključno avtorsko delo študentov, če ni drugače navedeno. Časopis je stavljen v črkovni družini Tribunal, ki jo je za potrebe Tribune zasnoval Aljaž Vindiš. Izhaja pod licenco Creative Commons, ki nas avtorsko zaščiti, hkrati pa omogoča, da določimo pogoje, pod katerimi dovolimo uporabo naših del. Uporabo del tako dovoljujemo ob priznanju avtorstva po principu Ime Priimek / Tribuna za nekomercialno rabo in v nespremenjeni obliki. Podrobnosti licence so dostopne na www.creativecommons.org ali na Inštitutu za intelektualno lastnino, Streliška 1, 1000 Ljubljana. Iz Creative Commons licence so izključene črkovna družina Tribunal in gostujoče črkovne vrste.

QR KODO PREKO KAMERE V TELEFONU ZAJAMEŠ S PROGRAMOM ZA ČITANJE KOD, KI GA IMAŠ NAMEŠČENEGA NA TELEFONU. ČE GA NIMAŠ, VPIŠI V GOOGLE "QR CODE", SKUPAJ MODELOM TVOJEGA TELEFONA IN SI PRENEŠI USTREZNI PROGRAM; VEČINOMA SO BREZPLAČNI.

IZDAJATELJ:

ŠOU v Ljubljani
Kersnikova 4, 1000 Ljubljana
Telefon: +38614380200
Faks: +38614380202
Elektronski naslov: info@sou-lj.si
Spletni naslov: www.sou-lj.si
Matična številka: 5133734
ID za DDV: SI55049745
TRR: SI56 02010-0018933202

ZA IZDAJATELJA:

Rok Sotlar, direktor, Ana Pleško, predsednica

ČLANKI, OBJAVLJENI V TRIBUNI, SE V RAZISKOVALNE NAMENE beležijo v Korpusu slovenskega jezika.

IZJAVA MESECA:

»KURC KAJ ČIMVEČ PIZDA«

(NEODGOVORNI UREDNIK TRIBUNE O POTREBI PO DENARJU).

IZHODIŠČE ŠT. 1

Med časom, ko mi to pišemo, in časom, ko vi to berete, se bo – se je? – v Ljubljani zgodil globalni dan akcij. Navdahnjen s strani arabskih revolucij, španskih indig-nadosov, okupacije Wall Streeta, predvsem pa zavoljo krize, ki v nobenem pomenu ni zgolj ekonomska, marveč politična – kriza prevladujoče politične paradigme predstavniške demokracije, ki temelji na vladavini prava.

IZHODIŠČE ŠT. 2

Skorajda ga ni gibanja, pregiba, gube in zgube – teh je ta čas prav veliko in nimajo nikakršne povezave s pravimi gibanji na ulici – ki se ne bi na takšen ali drugačen način sklicevali na pravno državo. Še več, skorajda sploh ni političnega akterja (v strankokratskem pomenu), kontrapolitičnega akterja, psa čuvaja komentatorja ali gostilniškega obrekovalca, ki ne bi svojega diskurza obesil na prav(n)o (državo). Ali je Slovenija še pravna država?

OPOMBA ŠT. 1 K IZHODIŠČU ŠT. 2

Nas pa nasprotno prav nič ne zanima, ali je država potemtakem sploh še pravna – le kako pa bi ne bila? Ne zanima nas niti to, kako bi pravna država lahko delovala bolje, marveč nas zanima to, kako že deluje. Zanima nas to, kako in zakaj se lahko tako številni igralci s tako raznolikimi interesi sklicujejo na tako votlo sintagmo, kakor je pravna država.

ODGOVOR K OPOMBI ŠT. 1 K IZHODIŠČU ŠT. 2

Tako in zato, ker sta tako pravna država kakor tudi enakost pred zakonom mit. Temeljni liberalni mit, ki zakriva realna razmerja moči. Liberalne mokre sanje. In kolikor ni skoraj nobeni politični formaciji uspelo preizprašati tega in takšnega mita – tudi tistim s predpono soc- ne – toliko so vseskozi močili z liberalizmom postlano posteljo.

OPOMBA K ODGOVORU K OPOMBI ŠT. 1 K IZHODIŠČU ŠT. 2

Že res, da je pravna država mit, a to še ne pomeni, da je ni in da ne deluje – še kako deluje, celo preveč deluje. Kdaj pa kdaj tudi kakšnega človeka zbrise. Tako, by the way.

OPOMBA ŠT. 1 K IZHODIŠČU ŠT. 1

To nas sili, da se vprašamo – vsaj vprašamo – po statusu in pomenu prava/zakona v stari politični realnosti, ki se bo za svoje privilegije nemara še krvavo borila, in pomenu prava/zakona v novi politični realnosti, ki morda – poudarek: morda – riše podobe sveta, v kateri bodo sile, ki ga sestavljajo, mitologijo o nevtralnosti in univerzalnosti prava razbile. Šele tako ne bi bil subjekt podrejen zakonu, temveč zakon subjektu.

OPOMBA ŠT. 2 K IZHODIŠČU ŠT. 1

In če preizprašujemo pomen prava in pravne države, to še ne pomeni, da se vračamo k nasilnemu stanju narave (Alle Gegen Alle), ki naj bi ga civilizirano pravo preseгло. Naravno stanje – še en mit, še ene mokre sanje. Če pa bi komu uspelo pobiti eno, bi tako ali tako pobil tudi drugo.

01 NASLOVNICA

ILUSTRACIJA Mark Požleb

02 NAVODILA ZA UPORABO

03 TRIBUNAL

ILUSTRACIJA Istvan David

04 REDAKCIJA ZA RADIKALNO POLITIZACIJO

04 POGODBA: SPINOZA RELOADED

PIŠE Anže Dolinar ILUSTRACIJA Aljaž Košir – Fejzo

06 KLEČEČ PRED VRATI POSTAVE ALI ŽIVLJENJE IN SMRT...

PIŠE Samo Bohak ILUSTRACIJA prof. Fejzo & doc. Prah

07 ONSTRAN ZAKONA, VARNOSTI IN BRESKOVEGA SOKA

PIŠE Robert Bobnič

10 INTERVJU S POLONO MOZETIČ

SPRAŠUJETA Robert Bobnič & Jurij Smrke PORTRET Klemen Ilovar

28 JEBEŠ K. SLOVENCE (2.DEL: AVSTRIJSKA DRŽAVNA POGODBA)

PIŠE Jurij Smrke ILUSTRACIJA F.A.K.

13 KLASIČNE NOVICE SO KATEGORIČNO IMPOTENTNE

PIŠE Jurij Smrke RIŠE Nejc Prah

08 REDAKCIJA ZA RAZREDNI BOJ

08 UTOPIJA PRAVNE DRŽAVE

PIŠE Luka Mesec ILUSTRACIJA Miha Kosmač

14 MARKSIZEM IN SPLOŠNA TEORIJA PRAVA

PIŠE Anej Korsika ILUSTRACIJA Eva Mlinar

18 EKSPROPRIACIJA ČRNE ŠKATLE

PIŠE Primož Krašovec PORTRET Klemen Ilovar

24 REDAKCIJA ZA EX PONTO

24 ČAKAJOČ NA...

PIŠE Anita Volčanjšek

25 GOVORITI, JESTI, PITI IN NA LAHKO ZASLUŽITI

PIŠE Anita Volčanjšek

25 STROGO ZAUPNO

PIŠE Sonja Zlobko

27 URA HRVAŠKE ZGODOVINE 91'-95'

PIŠE Sonja Zlobko

26 MESNICA

PIŠE Zala Sajko

16 SEKCIJA ZA MEDIJSKI EKSPERIMENT

16 RAZKOSANO TELO DUHA

RIŠE Luka Seme PIŠE dipl. ing. fil. Matija Potočnik Pribošič

20 REDAKCIJA NEUVRŠČENI-H

20 A LOT TO OCCUPYFOTOGRAFIJE Ajda Schmidt, *Amerika***22 GLOBALNO SREČANJE CREATIVE COMMONS (CC) V VARŠAVI**

PIŠE Dare Pejić

30 UMIRANJE NA OBROKE

PIŠETA Katja Šircelj & Aljaž Vindiš ILUSTRACIJA Dejan Kralj

32 ZAHRTNICA

ILUSTRACIJA Mark Požleb

TRIBUNAL: RADO PEZDIR

Ljudsko sodišče Tribunal izraža sodbo v imenu ljudstva! Obtožujemo Rada Pezdirja, neutrudnega borca za pravice zatiranih, neoliberalnega Robina Hooda. Spoznavamo ga za krivega v naslednjih točkah obtožnice:

1. Ste (za)govornik neoliberalne ideologije, ki je s svojo propagando nevmešavanja politike v gospodarstvo v tek spravila globalno ekonomsko in politično krizo. Če kaj, potem potrebujemo več politike (v izvirnem smislu), ki ni osnovana na ekonomskem modelu in lahko z vso močjo posega v gospodarstvo. In če kaj, potem za to ne potrebujemo vas, Rado Pezdir.
2. Vaš boj s političnimi institucijami in politiko nasploh je boj z namišljenim sovražnikom. V svoji veri v božjo roko trga in profita ste spregledali, da je politika že mrtva – umorila jo je ekonomija. Vse, kar ostaja, je le še politični menedžment, katerega predstavnik se trudite postati. Tudi zato vaše razumevanje politike ni samo nezadostno, marveč tudi povsem neprimerno.
3. Vaše neoliberalno robinhoodstvo za malega človeka je opij za ljudstvo, ki zakriva realne zagate prevladujoče politično-ekonomske paradigme. S tem ko napadate državo, ki (da) krade navadnim ljudem, kažete, kako nezmožni ste prepoznati sile *nevidne roke*, ki tečejo skozi družbo, in kako nezmožni ste prepoznati, kako sploh deluje oblast.
4. S svojim *Društvom za pravno državo* ne počnete drugega, kakor da reproducirate mit pravne države, ki je od zunaj prazen, znotraj ga pa nič ni. Natanko zato postaja priročni legitimator številnih ideologij, nena zadnje tudi vaše.

Rado Pezdir, obsojamo vas na udarec nevidne roke!

NAJ SE IZVRŠI KAZEN! OBJAVI NA SVOJEM ZIDU!

Na podlagi ustnega dogovora in mimo vsakega zakona
sklepata

časopis *Tribuna* (v nadaljevanju: *Tribuna*)
in
Anže Dolinar (v nadaljevanju: Anže Dolinar)

pogodbo za članek *Spinoza reloaded*

ilustracija: Aljaž Košir – Fejzo

Uvodni atentat

Leta 1656 se je moral Juan de Prado, prijatelj Barucha Spinoze, opravičiti za izjavo, da duša umre s telesom ter da Bog obstaja zgolj filozofsko. Nato je bil za vedno izključen iz judovske skupnosti. Nekaj podobnega se je verjetno dogajalo tudi s Spinozo, ki je v tistem času spisal obrazložitev, zakaj je zapustil sinagogo. Kmalu za tem sledi poskus atentata nanj, ki ga preživi. Deleuze piše, da je Spinoza bojda ohrani plašč z luknjo, ki jo je povzročil napadalčev nož. Kot opomin na to, kaj se zgodi s tistimi, ki preveč razmišljajo. Do Spinoze pa je – kot se spodobi povedati tako v uvodu kot v zaključku – treba šele priti. Sploh če ga želimo videti kot prelom s pogodbenimi teorijami.

1. člen – Historični

Teorije družbenih pogodb ali zgodovina kontraktualizma je ena od tematik, ki se ji študenti politične filozofije težko izognejo. Razlog za to verjetno leži v dejstvu, da so teme, ki jih takšne teorije odpirajo, bistvene za vsak smiseln premislek o naravi in organizaciji družbenih sistemov. Skozi zgodovino lahko zasledujemo dva večja vala, v katerih se je kontraktualistična misel povečano pojavljala. Prvi val postavljamo v 17. in 18. stoletje, ko so bile kontraktualistične teorije temelj politične filozofije. Četudi lahko zametke zasledimo že v rimskem pravu, kontraktualistične teorije v teh dveh stoletjih doživijo razmah, ki nedvomno vrhunec doseže s Tomasom Hobbesom. Poleg Hobbesa je treba omeniti še Grotiusa, Althusiusa, Locka in Rousseauja ter seveda Spinozo, o katerem bo tekla beseda.

Z 19. stoletjem se pogodbene teorije nekako izpojejo (morda zaradi razvoja znanosti in specializacije). Na drugi val moramo tako počakati vse do 70-ih let 20. stoletja, ko jih ponovno reaktualizira John Rawls, takoj za njim pa serija avtorjev (R. M. Hare, Rihard Brand in Robert Nozick, če naštejemo samo nekatere).

2. člen – Vsebinski

Oba vala so seveda zaznamovali avtorji, ki so – pogosto v kritiki eden drugega – zagovarjali različna stališča v odnosu med oblastjo in posameznikom. Kljub temu lahko med obema potegnemo ločnico, kot je to storil Nicola Matteuci. Klasični kontraktualizem 17. in 18. stoletja se je v veliki meri ukvarjal s fenomenom prenosa moči, varnosti in sfere svobode, ki pritiče posamezniku in državi. Nasprotno temu pa se sodobni kontraktualizmi z Rawlsom na

čelu ukvarjajo bolj z vprašanjem pravičnosti in v končni fazi tudi koristnosti. Klasične kontraktualistične teorije so za svojo osnovo potrebovale neke vrste teorijo naravnega stanja. Torej stanja, v katerem se človek v osnovi nahaja in iz katerega z vzpostavitvijo pogodbe in nastankom družbe tudi izide. V hobbesovski inačici, kjer je *človek človeku volk*, je to praktično nujno, medtem ko bi Rousseau rekel, da je družba tista, ki povzroči nepravilnosti, naravno stanje pa moment, kjer nek plemeniti divjak neobremenjen in sproščen skaklja po gozdu. Po večini so avtorji skušali teorijo potegniti iz dejanskega zgodovinskega stanja, kot so ga razumeli sami, medtem ko so drugi že samo naravno stanje razumeli kot hipotetično. Rawlsova teorija, po drugi strani, stanja narave ne potrebuje. Gre za namišljeno situacijo, kjer za t. i. tančico nevednosti posamezniki odločajo in kupčkajo, kako naj bo v prihodnje. To pa je tudi dobro izhodišče za nadaljnji premislek o Spinozi, ki ga tu razvijamo kot antiktraktualista.

3. člen – Prelom

Spinozo tukaj reaktualiziramo, zato ker po eni strani zagovarjamo, da je kontraktualistična tradicija še vedno živa v realnosti, četudi se ji morda v sami teoriji ne posveča tolikšne pozornosti. In nadalje tudi zato, ker se zdi, da je Spinoza unikatna alternativa kontraktualizmom, ki jih bomo tukaj razumeli kot principe pravne države. Nadalje trdimo, da je ta sama država v krizi, še več, da se nahajamo v stanju obče krize, torej preloma. Tu smo, kot predlaga Negri, soočeni z dvema alternativama. Po eni strani ponovna buržoazna pridobitev hierarhije s komando, in to povsem v Hobbesovem slogu, kjer svoboda teži k moči, po drugi pa Spinozeva rešitev, kjer je predlagan konstitutiven revolucionarni proces prečkanja krize, kjer moč sama teži k svobodi. V prvem primeru bo svobodna odločitev pomenila odpoved in prenos moči na državo, v drugem pa je samoorganizacija moči posameznikov tista, ki konstituira dinamično politično skupnost. V slednjem primeru pogodba ni možna, ker gre za dinamičen model, za nekaj, kar je že preseženo v trenutku, ko je postavljeno, saj kot tako ne more biti predmet intelektualne ljubezni, ki vodi k svobodi.

Pravna država je torej v krizi in kriza je splošna, je ekonomska in politična, med tem ni razlike. Spinoza to lahko razume, saj živi na Nizozemskem v 17. stoletju, kjer kapitalističen trg pokaže svojo moč v polnem obsegu. Poanta je predvsem ta, da situacija ni brezizhodna. To pa velja tako za kapital kot za alternativo. Odvija se boj dveh svetov, kjer tisti pravni, ki deluje na prisili, parazitira na formah funkcionalne racionalnosti. Tisti drugi, alternativni, ki za osnovo jemlje moralo ter s tem svobodo, pa mora ravno zato vztrajati na identiteti med intelektom in voljo ter zavračati kartezijansko pozicijo razkola med mislečo in razsežno stvarjo. Vztrajati na tem, da se človeka jemlje v njegovi polnosti kot bitje tako afektov kot razuma. Poanta je skratka ta, da je pri Spinozi kriza vključena v projekt osvoboditve, da je predpogoj tega projekta. Spinoza je bil in, upamo, še bo, kar pošteno aktualen. Eden od avtorjev, ki se je ukvarjal z njim in čigar poglede predstavljamo, je Etienne Balibar.

4. člen – Suverenost

Prek Spinoze Balibar izpostavi suverenost kot proces kolektivne produkcije, v katerem so individualne moči prenesene na javno avtoriteto. V demokratični vladavini, ki jo pri Spinozi moramo jemati kot proces, projekt in ne nekaj danega, individualne moči, ki delujejo na principu ingeniuma (spominjanje, domišljija, imaginacija – kar je danes prodano kot kreativnost) tvorijo strukturo pokorščine, kjer razum postane praktičen princip. *Teološko-politična razprava* je za Balibarja ključen demokratični manifest, saj poda teorijo suverenosti, ki presega nasprotje med teoretičnim in praktičnim, ki je značilno za tradicionalne teorije suverenosti. Spinozistično teorijo suverenosti Balibar povzame v treh ključnih točkah.

Suverena moč ni omejena z nobenim zakonom.

V interesu vlade je, da izdaja zapovedi, ki so v skladu z umom in merijo na javno dobro.

V kolikor suveren posameznik deluje v nasprotju z razumom, to pomeni, da razumnosti ne poseduje in posledično ne poseduje absolutne moči, ki suverenosti pritiče.

5. člen – Politična razprava

Politična razprava je tekst, s katerim Spinoza neposredno poseže v sfero politične filozofije. Za razliko od *Teološko-politične razprave*, ki je bila zamišljena veliko bolj aktualistično in kjer je bil za Spinozo cilj države svoboda, zdaj predlaga mir in varno življenje. Balibar opozarja, da so različni tipi vladavine, ki jih Spinoza v *Politični razpravi* tematizira, zgolj dinamičen nabor modelov, ki jih je treba pozicionirati med abstraktno idejo države in realno politiko. Najboljši bo režim, ki bo dosegel najmočnejšo povezavo med varnostjo posameznika in stabilnostjo državnih institucij. Ključen pa je seveda koncept multitudine, ki zaobjema tako posameznika kot državo, tako vladajoče kot vladane. Balibar predlaga, da posameznika in državo razumemo kot abstrakciji, ki dobita realno vrednost v odnosu eden do drugega. Skozi ta odnos moramo razumeti realno moč multitudine. Posledice takšnega razumevanja države pa so za sodobno politiko in predstavniško demokracijo uničujoče. Razlog je v tem, da je demokracija še vedno razumljena kot princip vladavine večine, vendar je iz nje nujno izključeno formiranje trajnih političnih strank. Stranka, je tisto, kjer se v kolektivnosti posameznikov odnos posameznik : država nujno zabriše in zamegli. Kot osnoven družbeni odnos Balibar razume produkcijo ubogljivosti. Družba kot taka je vedno ubogljivost in pokornost in znotraj tega moramo razumeti svobodo. Svoboda je podrejanje razumu, hkrati pa nekaj najbolj naravnega.

6. člen – Naravno pravo

Naslednja os, skozi katero moramo brati Balibarjev premislek o Spinozi, je vprašanje naravnega prava in tako imenovane »politike telesa«. Filozofska tradicija, ki družbo razume kot vladavino duše nad telesom, je s spinozizmom presežena, saj sta tu, kot vemo, telo in duša del ene same realnosti. Iz tega dejstva sledijo sledeči trije problemi, vezani na poslušnost in ubogljivost zakonu. V prvi vrsti moramo ugotoviti, kakšen je fizični mehanizem, ki v tem kontekstu zagotavlja poslušnost. V drugem koraku potrebujemo analizo odnosa med ubogljivostjo, strahom in ljubeznijo. In v

tretji točki potrebujemo analitiko odnosa med ubogljivostjo in znanjem. Balibar izpostavi boj za znanje kot konkretno politično prakso na problemskem polju komunikacije. Zanj je tu ključen koncept singularnosti, ki tvori multitudo in je njen predpogoj. Zanj je singularnost nujno transindividualna funkcija ter kot taka modus komunikacije.

Če se zdaj usmerimo na Spinozevo teorijo naravnega prava, moramo pripoznati, da pri njem govorimo o naravnem pravu brez dejanskega naravnega stanja. Spinoza je čisti empirist in pri njem ni prostora za kakršenkoli koncept teoretične pravice. Pravica je moč, vendar ne nujno v kontekstu, ki nam je znan iz prve knjige Platonove *Države*. Soočeni smo torej s paradoksalno situacijo naravnega prava brez korespondenčnega stanja narave. Tu ni prostora ne za Rousseaujevega plemenitega divjaka niti za Hobbesovega *puer robustus* – divjega in nasilnega pobalina.

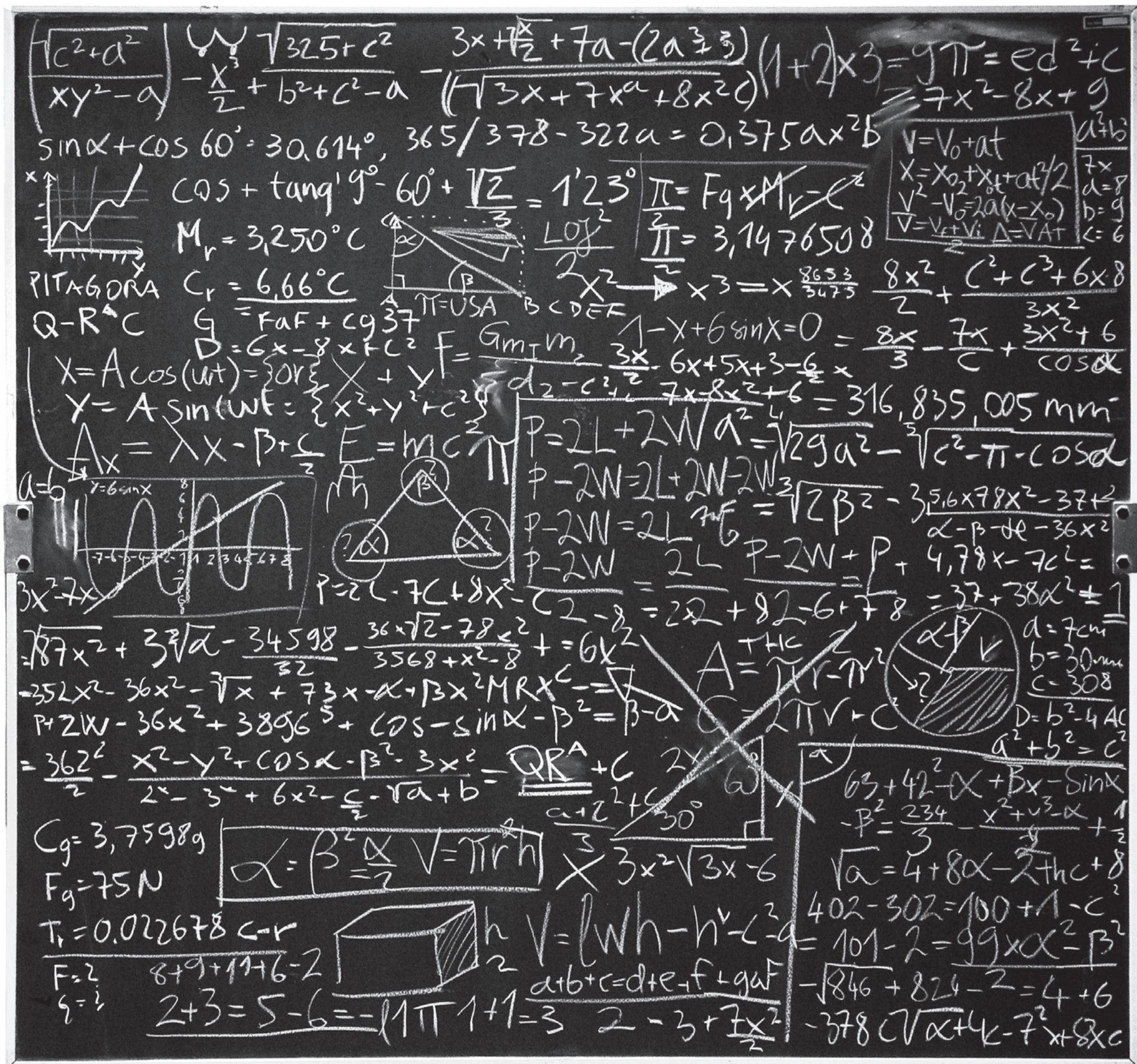
7. člen – Svoboda

Svoboda posameznika je podvržena dvojno. Prvič, notranjim protislovjem posameznika, bolj natančno njegovih šibkosti (neznanju) in drugič, zunanjim dejavnikom. Multitudo ne predpostavlja antiteze ljudstvu in množici kot pri Hobbesu. Spinoza nasilja množice ne želi evakuirati zunaj prostora same množice. Pravi cilj politike je ravno nasprotno soočenje z nasiljem. Spinoza torej ne prekine z odnosom duša : telo v sferi političnega, ampak ga zgolj na novo interpretira. Soočeni smo z dialektiko aktivnosti in pasivnosti tako duše kot telesa. V prostoru politike to pomeni dialektiko med ideološkim in fizičnim, kjer oba določata družbeno realnost. Na ravni fenomenologije čustev torej pravimo, da vsako idejo spremlja nek afekt. Usoda večine je v tem primeru pasivnost, imaginacija, medtem ko je aktivnost, ki pripada razumu, v manjšini. Potreben je proces demokratizacije. Skupno dobro mora biti torej predmet ljubezni ljudi v imaginaciji, če naj bi mu le-te sledili. Balibarjev sklepni uvid je, da mora biti družbena pogodba dopolnjena, in sicer z religioznim dodatkom, ki bi pokrival strasti. Še bolje bi bilo reči, da je dopolnjevanje družbene pogodbe neprekinjen proces. Gre za nalogo in projekt demokratizacije, ki simbolično izhaja iz dejstva, da se *Politična razprava* konča ravno z nedokončanim poglavjem o demokraciji.

8. sklepni člen

Balibarjev Spinoza je unikatni, tako kot je unikatni Negrijev pa Deleuzeov, Geissmanov in tako naprej. Vse te interpretacije Spinoze kažejo na to, da je branje tega filozofa nikoli dokončan projekt, ki pa z zgodovinsko situacijo, v kateri se nahaja človeštvo, pridobiva na pomembnosti. Če smo soočeni s krizo pravne države, je to zato, ker prava moč in s tem pravica obstajata nekje drugje. Multitudo to ve ravno toliko, kot to občuti. To dokazujejo čedalje številnejši protesti po vsem svetu, kjer generacija, ki je nikoli nihče ni nič vprašal, zahteva pravico, da vseeno nekaj pove in o nečem odloča. Svobodna združenja posameznikov, ki zasedajo mesta široko po svetu, dokazujejo, da obstaja možnost združevanja ljudi na bazi konsenza in ne komande, da je multitudo živ organizem, s pomočjo sodobnih tehnologij sposoben postaviti se po robu elitam, ki se že vse predolgo skrivajo za pogodbami in zakoni, ki so jih postavili sami in zase. ∞

KLEČEČ PRED VRATI POSTAVE ALI ŽIVLJENJE IN SMRT PRAVNE DRŽAVE

PIŠE **Samo Bohak**

NEENAČBA **prof. Fejzo & doc. Prah**

Vladavina prava, človekove pravice in svoboda izražanja so trije izmed zelo pomembnih elementov liberalne države. Prvi naj bi predstavljal pogoj za ostala dva. Najprej naj bi bilo treba v državi zagotoviti varnost, torej poskrbeti, da so posamezniki varni pred zatiranjem, še več, obstajati mora formaliziran sistem pravil, ki zavezuje tako tiste, ki v imenu ljudstva državo vodijo, kot tiste, ki zaradi praktičnih razlogov predajo del svoje suverenosti vladajoči eliti. Besedno zvezo vladajoča elita na tem mestu uporabljam popolnoma nevtralnno, brez pejorativnega pomena. Razumem jo kot izobražen kader, ki s svojim znanjem in strokovnostjo predstavlja servis državljanom in v skladu z Ustavo ter spoštovanjem človekovih pravic skrbi, da institucije v državi delujejo hitro, učinkovito in pravično. Problemov, ki se pojavljajo v težkih časih krize, ne vidim le v skorumpiranih politikih,

ki naše zaupanje izrabljajo (problem, o katerem je bilo in še bo prelitega veliko črnila v bolj ali manj resnih medijih), ampak v razumevanju delovanja »svete trojice«, ki sem jo omenil na začetku.

Če na hitro preletimo slovenski pravni sistem, kmalu ugotovimo, da v njem prevladuje ideja pozitivnega prava. Za ponostavljeno razlago lahko uporabimo matematično alegorijo. Iz nekaj osnovnih aksiomov (Ustava) izpeljemo pravila (zakoni) in jih skušamo na nižjem nivoju aplicirati na potrebe manjših skupnosti (uredbe). Te potem strokovni kader, ki se za njihovo razumevanje specializira (sodniki, odvetniki, uradniki itd.), poskuša tolmačiti tako, da jih lahko apliciramo na probleme, ki nastanejo v resničnem življenju. Reševanje spora na sodišču je do določene mere podobno reševanju enačb v matematiki, te pa so lahko bolj ali manj zapletene.

Strokovni kader je potreben, ker mora v kompleksnih situacijah pravilno krmariti med morjem načel in procesov. Hkrati mora biti zmožen to tudi do določene mere razložiti povprečnemu državljanu, ki se s pravicami po navadi ukvarja le takrat, ko (meni, da) so mu kratene.

Državljanji morajo zaupati v učinkovitost pravnega sis-

tema in verjeti v njegovo pravičnost. Na tem mestu je težko govoriti o tem, kdaj je občutek upravičenosti na mestu in kdaj ni, vendar se v ekscesnih primerih pokažejo velike pomanjkljivosti pravnega sistema in strokovni kader mora probleme znati reševati ali vsaj razložiti, zakaj jih (še) ni mogoče rešiti v razumnem roku, za katerega ni vedno jasno, kako dolgo lahko traja.

AN-ARCHE IN (REDO)LJUBNOST

V zadnjem času smo priča vse več odzivom in pozivom, ki razglašajo, da je v Sloveniji nastopil konec pravne države. Eni so bolj, drugi manj upravičeni. Za mlado demokracijo je nevarno pretiravati z zahtevo po popolnem delovanju kompleksnega podhranjenega pravnega sistema, vendar je prav tako nevarno vztrajati, da je z njim vse v najlepšem redu in da je problem le v državljanih, ki ne razumejo, da je za nekatere stvari pač potreben čas. Krmariti med enim in drugim ni enostavno opravilo. A tako kot je treba biti pazljiv pri populističnih pozivih k novi republiki zaradi tega, ker eni ali drugi osebi sodišče ni ustreglo, se skriva nevarnost tudi v

UTOPIJA PRAVNE DRŽAVE

PIŠE *Luka Mesec*

RIŠE *Miha Kosmač*

Francis Fukuyama se je leta 1991 po padcu vzhodnega bloka proslavil z delom *Konec zgodovine*. Osrednja teza dela je bila, da propad realnih socializmov pomeni dokončno zmago liberalno-demokratskega kapitalizma, saj naj bi s tem dobrih 40 let po padcu fašizma padel še drugi in zadnji resen tekmelec kapitalizma. Tako naj bi se po Fukuyami končala turbulenca političnih in ideoloških rivalstev in začela nova postpolitična in postideološka doba, v kateri bosta liberalna demokracija in pravna država dokončno zveličali vse narode sveta. Kot pravi Žižek, se lahko smejemo njegovi tezi o koncu zgodovine, a vendar smo jo vsi tiho sprejeli – vsak od nas si laže predstavlja konec sveta kakor najmanjše sistemske spremembe kapitalističnega ustroja. Z drugimi besedami – laže si predstavljamo propad človeštva kakor spremembo njegovega delovanja.

Tudi po treh letih krize postzgodovinskega sveta interpretativna moč teze o koncu zgodovine ne omahuje. Posebno trdno je zakoreninjena pri uradnih razlagalcih krize, saj le-ti dnevno oznanjajo, da moramo vzroke za krizo iskati v pomanjkljivem delovanju mehanizmov pravne države. S tem pristajajo na interpretacijo, da je kriza anomalija sistema in ne sistemski pojav, vpisan v dinamiko kapitalizma, ki se jo da odpraviti z lepimi popravki sodstva in večjo odgovornostjo izvršne oblasti. S tem deklarativno odklanjajo radikalne sistemske spremembe in hkrati zarisujejo meje možnega v postzgodovinski družbi. Meja možnega v tej interpretaciji in hkrati politični cilj postpolitične družbe je *delujoča* pravna država. Le-ta pa se s tem kaže kot končni cilj, kot končna utopija te družbe, anticipacija konca zgodovine po koncu zgodovine.

Kljub nakazani mitološkosti ideje o »delujoči pravni državi« pa so liberalci trdno prepričani, da je cilj ne zgolj uresničljiv, ampak tudi nadvse pragmatičen, kar vseskozi utemeljujejo s primeri dežel, v katerih naj bi pravna država *že delovala*, pri čemer pa se vestno sklicujejo na dobre prakse iz *razvitega sveta*. A vendar se je med krizo izkazalo, da se davčne utaje, finančne prevare in izplačevanje privatnih dolgov bankam in prezdolženim špekulantom dogajajo celo v tako *civiliziranih* državah *Mittleurope*, kot je Nemčija. Kriza torej razga-

lja, da tisto, kar se skriva za obljubo pravne države, v kapitalizmu iz določenih razlogov ne more obstajati. Vprašanje pa je, zakaj.

ZAKON JE MREŽA, V KATERO SE LOVIJO MALE RIBE

Profesor Močnik je nekoč dejal, da je v kapitalizmu zakon mreža, v katero se lovijo male ribe. S tem je želel študente opozoriti na razredno vprašanje, ki ga izpričana liberalna enakost pred zakonom spretno prikriva. Za nominalno enakostjo se namreč skrivata ekonomska in socialna neenakost, ki izkrivljata enakost pred zakonom. V praksi se to odraža bodisi tako, da si bogatejši ob prekršku/zločinu lahko najame dobrega odvetnika in si s tem drastično zmanjša kazen, bodisi tako, da močnejši lahko vpliva na odločanje zakonodajalcev. Posebej družbeno škodljiv je drugi primer, saj kaže na neenakost, vpisano v sama pravna določila. Četudi bi bili vsi deležni enako kakovostnih odvetnikov, pravo v kapitalizmu ne bi moglo biti nikoli objektivno ali nevtrarno, saj je zaradi nesorazmerij moči v razredni družbi neenakost vpisana že v sama pravna določila.

V Sloveniji so signifikanten primer tega migrantski delavci. Ti niso sindikalno organizirani in nimajo svojega zastopstva v pogajanjih s kapitalom. Zaradi tega si je kapital zlahka prikrojil zakonska določila v svojo korist. Migrantski delavci tako po slovenski zakonodaji stalno bivališče v Sloveniji lahko pridobijo šele po treh letih dela pri istem delodajalcu. To pomeni, da se morajo pred prihodom v Slovenijo zaposliti, nato pa tri leta ne smejo zamenjati delodajalca, saj v nasprotnem primeru izgubijo dovoljenje za bivanje in morajo zapustiti državo. Tudi če jih delodajalec ne izplačuje ali jih na takšen ali drugačen način izkorišča, se mu ne smejo upreti, saj bi to zanje pomenilo izgubo stalnega bivališča in s tem izgubo možnosti za izplačilo neizplačanih obveznosti. Zaradi takih zakonskih določb smo v Sloveniji priča zgodbam, ko so migranški delavci v upanju, da jim bo samovoljni delodajalec kdaj izplačal dolgove, tudi po več kot leto dni trpeli v nemogočih bivalnih razmerah.

V izogib tovrstni neenakosti moči v pravnih določilih je v preteklosti v razrednih družbah levica sicer oblikovala t. i. socialna partnerstva, sklenjena med kapitalom, delavci (sindikati) in državo. Pred spremnjanjem pravnih določb so se socialni partnerji prek kolektivnih pogajanj med vsemi tremi stranmi dogovorili o smernicah zakonskih določil. A vendar jim je to uspelo le začasno – stvar je funkcionirala le dobrih 30 let po 2. svetovni vojni, nato pa je v 70-ih nastopila kriza keynesianskega kapitalističnega modela. Razrešitev te krize je pravna določila zopet odločno obrnila v prid kapitalu.

Pravo moramo tako razumeti kot rezultat družbenih bojov, pri čemer so pravna določila zgolj izraz trenutnega razmerja moči med razredi. Vendar je pri tem treba opozoriti na dejstvo, da pravnim določilom postavlja okvir kapitalistična produkcija. V nadaljevanju se bom zato posvetil vprašanju, kako kapitalističen način produkcije določa pravo.

RAZRED IN PRAVO

Struktura kapitalistične družbe namreč kljub nenehnim spremembam, ki so stalnica kapitalistične dinamike, ostaja v temeljih ista že od časov enega prvih teoretikov ekonomije kapitalizma – Adama Smitha. Le-ta je v svojem opisu kapitalistične družbe slednjo razdelil na tri razrede: razred rentnikov (zemljiški lastniki), razred delavcev in razred kapitalistov (lastniki produkcijskih sredstev).

Ob tem je opozoril na neenakost moči znotraj take družbene ureditve. Trdil je, da so rentniki družbi nevarni, ker jim za zaslužek ni treba storiti ničesar, zaradi česar so leni in kot razred nesposobni organizirati oblast v državi. Na drugi strani so proletarci preveč socialno šibki in preveč zaposleni z golim preživetjem, da bi lahko posegali po državnih oblastih. Nasprotno pa so kapitalisti tisti, ki upravljajo z družbenim kapitalom, tisti, ki narekujejo proizvodnjo in imajo zato daleč največjo moč v taki družbeni ureditvi.

Smith je zaradi tega v kapitalistih videl nevarnost, da bi se polastili preveč družbene moči, in predlagal, da je treba za dobro vseh njihovo moč karseda omejiti. Priložnost za to je videl v konstantnem boju med kapitalisti samimi, na podlagi česar je izoblikoval eleganten predlog: za družbo bi bilo najbolje, če bi kapitaliste zaposlili z medsebojnim bojem. To bi omogočili prek vzpostavitve prostega trga in neomejene konkurence, pri čemer pa je poudaril vlogo države. Smithova država bi morala kot nočni čuvaj regulirati ta boj med kapitalisti, hkrati pa zagotavljati njegove pogoje in s tem pogoje družbene produkcije (skrb za šolstvo, zdravstvo, infrastrukturo – ti sektorji naj bi bili izvzeti iz trga). Tak okvir kapitalistične produkcije naj bi, po Smithu, deloval v optimalnem interesu vseh razredov.

NOČNI ČUVAJ ALI DEKLA KAPITALA?

A vendar, kot opozarja Claus Offe, država, s tem da deluje v interesu vseh, deluje v smeri reprodukcije razredne družbe. V tej pa gre kapitalistom seveda precej bolje kot proletarcem, saj imajo zaradi lastništva produkcijskih sredstev družbeno moč in si prisvajajo levji delež družbenega produkta. Delovanje v smeri reprodukcije razredne družbe je tako enako delovanju v prid vladajočemu razredu, saj prek ohranjanja statusa quo država ohranja primat kapitalistov.

Poleg tega pa je v nasprotju s Smithovim prepričanjem država nezmožna opravljati vlogo nočnega čuvaja. Konkurenčni boj se namreč ne bije samo na trgu, ampak tudi med državami samimi. Le-te so znotraj kapitalizma ujete v večni medsebojni tekmi, katere zmagovalke so tiste države, ki najbolj učinkovito ustvarjajo in akumulirajo kapital tako na domačem tržišču kakor na tujih. Da bi sleherni država ta cilj zadovoljivo izpolnjevala, mora eksplicitno delovati v interesu kapitala. V dobi globalnega kapitalizma je podrejenost države še bolj drastična, saj so kapitalski tokovi v zadnjih letih postali globalni, pravo pa v večji meri ostaja znotraj nacionalnih okvirjev. Kapital v taki poziciji zlahka izsiljuje posamezne države, ki so svoje jurisdikcije prisiljene prilagajati njegovim interesom. Najbolj uspešne naj bi bile namreč tiste države, ki uspejo privabiti čim več produktivnih investicij. Država je tako v kapitalizmu, zlasti v globaliziranem, prej dekla globalnega kapitala kakor nočni čuvaj.

Seveda pri tem obstajajo pomembne razlike. Države centra svetovnega sistema (t. i. razvite države) imajo veliko več manevrskega prostora kakor države svetovne periferije (t. i. države v razvoju in nerazvite države). Prvim namreč kapitala navadno ne primanjkuje, medtem ko so slednje postavljene pred jasno in kruto izbiro: omogoči izkoriščanje s strani globalnega kapitala ali pa boš izključena iz globalnih produkcijskih tokov. Obe možnosti sta slabi, a je druga preverjeno še slabša. Periferne države so zaradi tega pripravljene sprejemati drastične zakonodajne spremembe, ki tujemu kapitalu omogočajo nesluteno uničevanje okolja in/ali izkoriščanje domače delovne sile.

V ideologiji o delujoči pravni državi v *Mitteleuropi* je torej ščepec ekonomske resnice, namreč bolj ko se pomikamo proti centru svetovnega sistema, več manevrskega prostora in več svobode imajo državne jurisdikcije pri pogajanjih z globalnim kapitalom. Zaradi tega se tam pojavlja bistveno manj ekscesov kakor v perifernih državah in zaradi tega se zdi, da tam pravna država deluje. Vsaj dokler ne nastopi kriza.

KRIZA IN OBLJUBA POMIRITVE

Kriza kapitalizma nastane zaradi zasičenosti trgov in posledičnega padanja profitne mere. Takrat kapitala začne primanjkovati tudi v državah centra. Da bi rešile obstoječa produkcijska razmerja, se centralne države takrat začnejo v odnosu do kapitala obnašati podobno kot periferne. V krizi je tudi civilizirana *Mitteleuropa* kapitalu pripravljena dati brezsrarne koncesije. V Evropi in ZDA tako že tri leta zaporedoma spremljamo reševanje zadolženih bank in domačih kapitalistov s strani države ter protikrizne ukrepe, ki gredo brez izjeme na škodo delavskega razreda. *Mainstream kome-*

tatorji se seveda nad temi procesi zgražajo, v njih vidijo nedelovanje pravne države, pri čemer pa pozabljajo, da je njena glavna naloga ravno reprodukcija razredne družbe. In prav to funkcijo pravna država z dajanjem vse večjih koncesij buržoaziji med krizo zgledno opravlja.

Prepričanje, da bi lahko vzroke za krizo odpravili, če bi odpravili *anomalije* pravne države, je tako napačno iz dveh razlogov:

Financilizacija in razmah špekulativnega kapitala, ki so ju *mainstream* teoretiki in komentatorji okronali za glavni sistemski *anomaliji* in s tem *anomaliji* pravne države, ti pa naj bi povzročili krizo, sta v bistvu sistemski odgovor na prejšnjo kapitalistično krizo (kriza stagflacije v 2. polovici 70-ih let). Če bi se ognili tema dvema *anomalijama*, kapitalisti ne bi bili zmožni razrešiti niti prejšnje krize.

Anomalije – reševanje privatnih bank in špekulativnih naložb z javnim denarjem – ki jih komentatorji razumejo kot ključne pomanjkljivosti pravne države med sedanjo krizo, so zopet sistemski odgovori, v katerih lahko opazujemo zgledno (!) delovanje kapitalistične pravne države.

V teh procesih lahko najdemo odgovor na vprašanje, kakšna naj bi bila liberalna nebesa po koncu zgodovine, ki nam jih v obljubi delujoče pravne države slikajo liberalni utopisti. Če bomo sledili njihovi utopiji, bomo z vsakim korakom dlje od idealnega stanja, ki si ga pod sloganom delujoče pravne države predstavljamo, saj bodo z vsakim korakom močnejši tisti, v katerih interesu pravna država že od svojega nastanka dalje deluje – kapitalisti.

Da bi končali in odpravili procese, ki jih *mainstream komentatorji* razumejo kot *anomalije* pravne države, moramo zato odpraviti tisto, kar znotraj kapitalizma korumpira pravo – razredno delitev, ki jo poraja zasebna lastnina produkcijskih sredstev. Da bi udejanjili sanje pravne države, moramo torej odpraviti tisto, kar ščiti. ∞

Konkurenčni boj se namreč ne bije samo na trgu, ampak tudi med državami samimi. Le-te so znotraj kapitalizma ujete v večni medsebojni tekmi, katere zmagovalke so tiste države, ki najbolj učinkovito ustvarjajo in akumulirajo kapital tako na domačem tržišču kakor na tujih. Da bi sleherni država ta cilj zadovoljivo izpolnjevala, mora eksplicitno delovati v interesu kapitala.

SKLICEVANJE NA DRŽAVO JE DEMAGOŠKI ARGUMENT, KI IGNORIRA DEJANSKO RAZMERJE

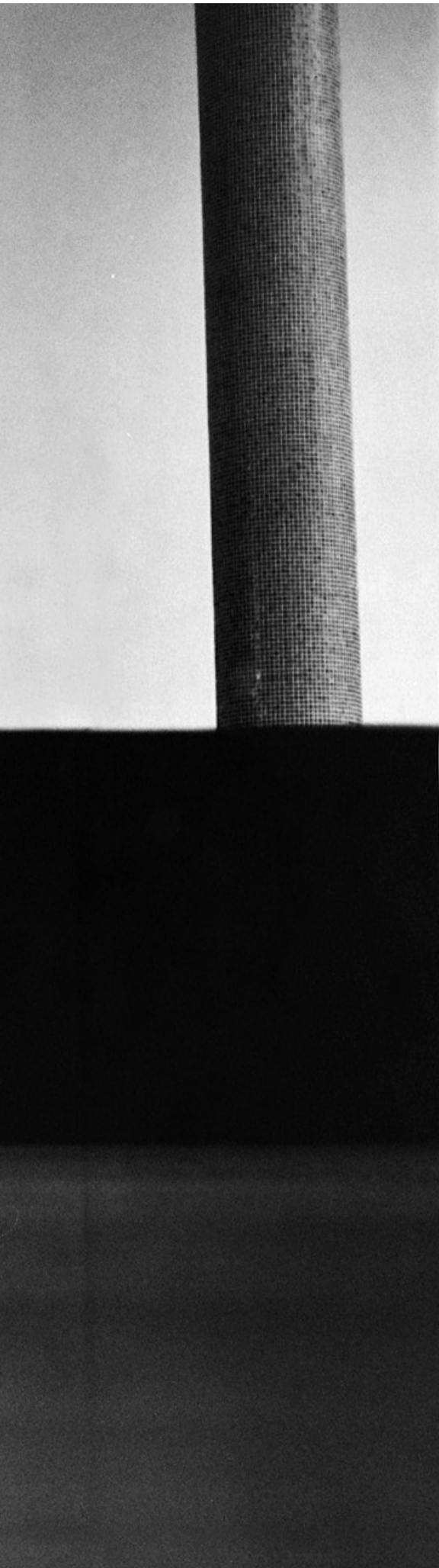

INTERVJU S POLONO MOZETIČ

SPRAŠUJETA Robert Bobnič & Jurij Smrke

PORTRET (FOTO MIGRACIJA 1/2) Klemen Ilovar

Nova družbena gibanja od Čila do Wall Streeta in vseh koncev Sredozemlja so v zadnjem letu iz podzemlja v svetovno mnenjsko areno vrgla kosti, te pa posegajo globlje od vprašanj redistribucije in pravic, ki jih zastavljajo klasične manifestacije razrednega boja. Nezadovoljstvo nad predstavniško demokracijo, vznik „razreda“ prekercev in prakse boja same (zasedbe) direktno naslavlajo meje zakona in pravnih ureditev. Kako misliti revolucionarno vrenje v odnosu do prava in kam kot aktivist, ki je kritičen do samih temeljev liberalne države, naslavljati zahteve? O odnosu med pravom in transformacijami družbe, o jeznih gibanjih in migracijah s Polono Mozetič, pravnico in aktivistko SC Rog.

Ravnokar ste se s kolegicami in kolegi vrnili iz Tunizije, sodelovali ste na zborovanju aktivistov z vseh vetrov. Kdo so bili udeleženci, kaj se je govorilo, predvsem v zvezi s 15. oktobrom?

POLONA: V Tuniziji je potekalo srečanje z naslovom Réseau de luttés, torej Mreža bojev. Gre za mednarodno srečanje, ki so ga sklicali tunizijski aktivisti, oni pa so bili med tistimi, ki so sprožili revolucijo. V dogajanju so sodelovali denimo z organizacijo sit-inov, v kasbahu. Srečanja smo se udeležili štirje iz Ljubljane, iz Socialnega centra, iz Nevidnih delavcev sveta in iz Knowledge liberation front. Prišlo je veliko različnih aktivističnih skupin, iniciativ iz Evrope in Magreba. Zadeva je potekala v obliki delavnic, ki so trajale dva dni. Sama sem se udeležila delavnice o migracijah, ostale pa so bile posvečene prekernosti, zadolževanju, brezposelnosti, kulturi, znanosti, urbanizmu, samoorganiziranju itd. Med drugim je bilo na koncu sklenjeno, da se odzove pozivu za 15. oktober. Aktivisti iz Tunizije s tem, kar počnejo, ne pozivajo toliko k solidarnosti, ampak pravijo, naj se ljudje aktivirajo in v svojem okolju pokažejo, da je z obstoječim sistemom distribucije bogastva v svetu nekaj narobe.

Aktivirali so se tudi v ZDA, kjer že nekaj tednov okupirajo Wall Street, dogajajo pa se tudi upori po drugih mestih. Zanima nas, ali lahko v primeru Wall Streeta in arabske vstaje govorimo o podobni politični artikulaciji?

POLONA: Tunizijski aktivisti pravijo, da njihova revolucija ni bila zgolj upor proti posameznim despotom, proti avtoritarnemu, birokratskemu političnemu sistemu, ampak ima tudi pomembno ekonomsko in razredno dimenzijo. Da je šlo v njihovem uporu pravzaprav za upor proti neoliberalizmu, proti globalnemu kapitalizmu. Je pa res, da to sporočilo medijsko ni prišlo toliko do izraza. Zdi se mi, da so stvari povezane – Wall Street in druge 'occupy initiative' iz arabskih revolucij pravzaprav črpajo inspiracijo. Arabske revolucije so aktivirale ta imaginarij.

Ta forma protesta, ki jo prakticirajo vsa gibanja, ima tri dimenzije. Prva so sit-ini, sama forma, pri kateri ne gre za pohode, marše, ampak protestniki okupirajo določen prostor in tam vztrajajo. Druga dimenzija je, da ga okupirajo za dlje časa, tretja pa, da so večinoma usmerjeni zoper simbole finančnega kapitalizma. Poleg tega imajo vsi ti protesti zelo močan medgeneracijski naboj. Gre za mlade, ki so brezposelni, revni, zadolženi, brezperspektivni, nezadovoljni s predstavniško demokracijo in ki kažejo željo po radikalnem soočenju z institucijami globalnega kapitalizma, se pravi ne z nekimi personifikacijami sistema, ampak s sistemom direktno.

Ravno danes je Andrej Kurnik na Facebooku objavil, da gre v Tuniziji za neke zanimive odnose med mladimi in starimi, med okupacijskim in klasičnim načinom organiziranja, med indignadosi in sindikati, se pravi ljudmi, ki se organizirajo na klasičen, recimo temu fordističen način ...

POLONA: Ko se pogovarjaš, kako so bili ti sit-ini organizirani, izveš, da so potekali horizontalno, skozi skupščine. Odklanja se reprezentativnost, vse je organizirano zelo inkluzivno. V tem smislu je forma organiziranosti povsem drugačna od strankarskega ali sindikalnega pristopa.

Značilnost teh bojev je, da gre za nove oblike političnosti, za horizontalno organizacijo, za neposredno demokracijo. Tu se lahko dotaknemo prava. Ti novi politični procesi namreč ne temeljijo na ideologiji pravne države in mitologiji družbene pogodbe, skratka, političnosti ne zaprejo v formo zakona. Kakšno

Aktivisti iz Tunizije s tem, kar počnejo, ne pozivajo toliko k solidarnosti, ampak pravijo, naj se ljudje aktivirajo in v svojem okolju pokažejo, da je z obstoječim sistemom distribucije bogastva v svetu nekaj narobe.

vlogo ima potemtakem pravo znotraj teh nastajajočih oblik politične participacije?

POLONA: To je zelo kompleksno vprašanje. Morda znotraj družbenih gibanj prevladuje prepričanje, da je pravo precej impotentno, kar se tiče zagotavljanja radikalnih družbenih sprememb, da sploh nima mesta v transformativni politiki. Dogaja se celo, da gre aktivizem v neko izvenpravnost in povsem odkloni, da bi se ukvarjal s sfero prava in države. Tak aktivizem je zelo performativen, živi to, za kar si prizadeva, se pravi izvaja performativno politiko in pri tem zanemarljivo razliko med empiričnim (dejanskim) in preskriptivnim. Slednje je domena prava, ki nekaj ureja za naprej. A take mikroskupnosti, ki se skušajo izvzeti iz sistema države, so lahko navznoter tudi precej avtoritarne in ni nujno, da spodbujajo samorealizacijo posameznikov, razvijanje njihovih potencialov. Po drugi strani pa vendarle živimo v globaliziranem svetu, treba je izkoristiti potencial mnogoterosti družbenih stikov in povezav, ki jih ta ponuja.

Včasih aktivizem vseeno poskuša posredno uporabiti tudi pravne strategije. Toda če se cilji zožijo le na pravne reforme, lahko to pripelje do kooptacije. Če se recimo neko družbeno gibanje na začetku zavzema za široke ideje, je zelo inkluzivno, ob poskusu prevajanja tega v pravni diskurz pa se radikalnost in širina rada izgubita. Čim se ideje prevedejo v pravni okvir, se ta radikalnost, ki je na začetku prisotna, pacifizira. Ta proces pa lahko vzpostavi odvisnost od pravnikov, ki obvladajo pravniški jezik.

Obstajajo poskusi povezovanja aktivizma in pravnih strategij, npr. law and organising, ki je prisoten v Ameriki. Zagovorniki tega trenda pravijo, da je v redu, če se uporablja pravo znotraj družbenih gibanj, a ne zaradi direktnih učinkov, ki naj bi jih le-to imelo, torej ne zavoljo dosega uspeha na sodišču, temveč zato, ker to početje pripomore k skupnostnemu organiziranju. Pravo je lahko heurističen pripomoček, s katerim se družbene skupine in posamezniki zavejo svoje moči, svojih pravic. Na določenih pravnih fakultetah po svetu že poučujejo, kako sodelovati in delovati skupaj z marginaliziranimi skupnostmi. Ukvarjajo se z odnosom med pravnikom in njegovo stranko in vprašanjem, kako ta oblastni odnos, v katerem pravnik reprezentira nekoga in je nosilec vednosti, preobrniti. Ukvarjajo se torej z vprašanjem, kako narediti pravo za sredstvo vznika nepodredljive vednosti, ki jo imajo družbene skupnosti in posamezniki.

Tudi meni se zdi, da pravne sfere ni politično modro povsem podrugotiti. V današnjih družbenih okoliščinah je še vedno treba zahtevati, da je država družbeno odgovorna, kar pa seveda še ne pomeni, da se odrečemo možnosti formiranja oblik kontraoblasti zunaj tega. Te so seveda lahko transnacionalne ali pa povsem lokalne. Tudi znotraj Roga, znotraj raznih iniciativ Socialnega centra se nikoli nismo povsem odrekli temu, da bi se sklicevali na pravo, zakone, jih preučevali, pozivali k spremembam.

Točno to smo hoteli vprašati. V Socialnem centru se posvečate problemom, ki jih pravo izključuje – na primer migracije. In navkljub temu, da političnosti, ki jo vzpostavljate, ne razumete na osnovi zakona, se zdi, da si primarno – strateško? – prizadevate za spremembo zakonodaje. Zahteve, ki jih skušate vnesti v politično polje, naslovite na državne institucije, terjate drugačen in boljši zakon.

POLONA: Ne bi rekla, da pravo izključuje migrante, pač pa, da jih celo zelo močno ureja, avtoritarno ureja in jih na hierarhičen način vključuje.

No, tako agambenovsko rečeno, izključuje skozi vključitev ...

POLONA: To, kar mi počnemo, ni primarno naslavljanje institucij, zakonov in prava. Kar hočemo povedati, je, da v osnovi obstaja nesorazmerje moči, ki je v veliki meri določeno oziroma zaukazano s pravom.

So pa tudi druge okoliščine. Recimo, migrantke in migranti imajo težave pri najemanju stanovanj, ker je praksa in kultura pri mnogih stanodajalcih zelo rasistična, nacionalistična. To ni nekaj, kar je ukazano s pravom, ampak je praksa, ki se opaža, ima posledice. Naš cilj je, da bi se tudi s spremembami pravne ureditve doseglo to, da bi se neenakost moči obrnila v prid migrantom. Nikoli nismo pristajali na pogost argument oblasti, da je težava v tem, da imamo sicer dobro ureditev, a da pravna država oziroma pravne institucije ne funkcionirajo najbolje. To sklicevanje na pravno državo je zelo demagoški argument, ker ignorira dejansko oblastno razmerje in ga s tem še krepí.

Kaj pa če na to gledamo popolnoma zgodovinsko? Foucault, ki je v novih političnih gibanjih precej popularen avtor, je pokazal, da v modernih družbah zakon ne deluje več zavoljo zakona samega, temveč zavoljo normalizacije. Zakon se ne legitimira več z zakonom samim, temveč ga legitimirata znanost in vednost. Zato Foucaulta nikoli ni zanimal problem suverenosti in legitimnosti oblasti, marveč to, kako dejansko funkcionira. Ali ni nova političnost, ki se ne snuje več na problemu suverenosti, posledica teh zgodovinskih premikov?

POLONA: Ne vem, če sem prav razumela vprašanje. Kaj misliš z zakonom? Formalen zakon, napisan zakon?

To, da razmerij moči ne moremo razumeti le z zakonom. Recimo, Foucaulta nikoli ni zanimal le zakon, nikoli ga niso zanimali le predpisi, ampak kako ti delujejo znotraj disciplinarnih oblasti. Zato za njega ni bilo dovolj spremeniti zakon, ampak celotno oblastno polje, znotraj katerega zakon funkcionira.

POLONA: Če gledamo zgodovinsko, se vedno pokaže, kako večplastne so pravne reforme. Dober primer je delavsko gibanje, ki je privedlo do kodifikacije delovnopravnih zakonikov – to je bilo v času New Deala. Pred temi dogodki je bilo delavstvo precej militantno organizirano. S strani oblasti so bili kriminalizirani in zelo brutalno preganjani. Potem pa je prišlo do t. i. socialnega partnerstva in kodifikacije delavskih pravic. Tako je bil ta konflikt kanaliziran v glavnem izključno v vnaprej predvidene pravne instrumente, kot so kolektivna pogajanja, zakonita stavka ipd. Ena od posledic tega je bila, da se je delavsko gibanje samo deradikaliziralo, sindikalizem pa se je zbirokratiziral in postal predstavniški. Zanimarilo oziroma pozabilo se je na instrumente, ki so jih uporabljali prej in so zunaj pravne mašinerije. Danes, ko smo v dobi prekernosti, pa je velik del proizvajajočih izključen iz tega socialnega partnerstva in sploh ne more uporabiti teh predvidenih pravnih mehanizmov.

V redu, v redu ...

POLONA: Vprašanje prekernosti se mi zdi tudi pravno zanimivo. Ljubši mi je izraz prekernost namesto prekarnost. Izraz prekarnost prihaja iz rimskopravnega instituta prekarija, ki nima nič skupnega z današnjimi pogoji dela. Pri prekernosti pa gre že pri sami besedi za lingvistično inovacijo, ki označuje neko novo stanje, ne pa le izjemo. Ko je potekala debata o predlogu Zakona o malem delu, se je pojavilo vprašanje: 'Ali uvajamo neko novo pravno formo, ki uvaja prekernost?' Kot da zdaj prekernosti ne bi bilo. Vse več mladih dela prek s. p.-jev. Vse več je denimo kadra na univerzah, ki je za predavanja in vaje plačan prek avtorskih pogodb, čeprav

Tako je bil ta konflikt kanaliziran v glavnem izključno v vnaprej predvidene pravne instrumente, kot so kolektivna pogajanja, zakonita stavka ipd. Ena od posledic tega je bila, da se je delavsko gibanje samo deradikaliziralo, sindikalizem pa se je zbirokratiziral in postal predstavniški.

to niso avtorska dela. Pravna podlaga, ki jim omogoča delo, je avtorska pogodba, katere vsebina ni v ničemer skladna s tem, kar oni dejansko počnejo, in z razmerji, v katerih dejansko so. Smisel prava pa naj bi bil, da skuša z jezikom vnaprej definirati določena razmerja in na podlagi teh definicij je mogoče naknadno, ko pride do kršitev prvotnega dogovora oziroma do spora, uveljavljati določene pravice po pravnih poteh. Ker velik del prekercev nima pisne pravne podlage, ki bi odražala to, kar dejansko delajo, imajo tudi težji dostop do pravnih mehanizmov, ki jih delavci znotraj klasičnih delovnopravnih razmerij imajo. Zdi se mi, da to kaže na to, kako se pravne rešitve, ki so v zgodovinskem trenutku kodificirale neke progresivne zahteve družbenih gibanj, lahko kasneje izjalovijo in izključijo dele populacije, ker se družba pač spreminja.

Mogoče bi bilo na tej točki primerno vprašanje o človekovih pravicah. Hannah Arendt v Izvorih totalitarizma govori o abstraktnosti človekovih pravic. Za vsakega človeka, ki naj bi bil njihov nosilec od rojstva, se domneva, da je pripadnik določenega ljudstva, zato se od njega 'pričakuje', da bo abstrakten model pravic implementiral znotraj svoje politične skupnosti. Beseda migracija pa označuje ravno potovanje med dvema političnima skupnostima, torej se migrantka znajde v nekakšnem limbu med eno in drugo implementacijo. Vprašanje se glasi – kaj storiti s tem prostorom, v tem prostoru? Kako se boriti za pravice?

POLONA: Pravice so liberalen koncept. So predpolitične, če jih razumemo znotraj koncepta družbene pogodbe, se pravi človek se rodi z njimi in jih ima. So univerzalne, ne glede na čas, prostor ... Kar se mi zdi težava koncepta družbene pogodbe, ki je nedvomno zelo vplivna pravno-politična inovacija, je to, da ta koncept ne dopušča ničesar skupnega. Idejno gre za to, da enakopravni posamezniki, ki imajo naravno pridobljene pravice, del njih delegirajo na državo, ki jim zagotovi varnost. Se pravi konča se to hobbesovsko stanje bojev vseh proti vsem, kjer velja zakon močnejšega. Država zagotovi pogoje, da se nepredvidljiva vojna vseh zoper vse spremeni v domnevno bolj civiliziran spopad, pri katerem se sebični interesi posameznikov uresničujejo v ekonomskem polju.

Problem družbene pogodbe je, da ne upošteva tega, da bi morali ti posamezniki najprej skupaj razviti jezik, razum, torej skupno. V konceptu družbene pogodbe je družba dojeta zelo utilitaristično, kot sredstvo, ki ga ima posameznik na voljo, da uresničuje svoje individualne cilje. Ni pa družba razumljena kot dodatna kvaliteta, družbenost ni podlaga solidarnosti.

In človekove pravice kot naravnopravna ideja so seveda lahko tudi problematične. V imenu pravic žensk, denimo, posredujejo esencialistične predpostavke o ženskosti, ki pa so pravzaprav zahodnjaške, imperialne. Tovrstno vzpostavljanje esencialističnega razumevanja pa ne more biti motor emancipatorne politike. Zato je treba tudi na terenu prava problematizirati take domnevne resničnostne trditve, na katerih le-to temelji. Pravo je tako lahko podlaga diskurzivnega boja in normativnih izjav.

Morda je v navezavi na ženskost zanimivo osvetliti tudi vprašanje emancipatornega potenciala identitet. Če za zdaj zanemarimo problem same definicije ženskosti ... Kako dolgo se je smiselno boriti znotraj kalupa neke identitete? Do kdaj je to, da se boriš za pravice žensk, osvobajajoče in prinaša

nove pravice in kdaj postane omejujoče in v bistvu zgolj potrjuje način gledanja in upravljanja družbe kot ločene po spolu? Mimogrede, že sama družbena pogodba predpostavlja identiteto. Suverenost se vselej definira na prepoznavi identitete (naroda) – slovenska osamosvojitelj je osamosvojitelj slovenskega naroda.

POLONA: Ja. Mislim, da ideja družbene pogodbe večkrat legitimira vso to državno mašinerijo. Daje vtis, da je za njo neka konsenzualnost, racionalnost. Kot da bi se brez nje spet vrnili v tisto grozljivo naravno stanje, v predružbeno ...

Če s človekovimi pravicami potrjujemo esencialistične predpostavke, ali potemtakaem boj sploh še velja zastaviti na človekovih pravicah?

POLONA: Težko je odgovoriti na to vprašanje. Po moje je zadeve treba vseskozi preizpraševati in problematizirati. Ni nekega absolutno vnaprej danega recepta. Res je, da uporaba pravnih strategij ni nujno neemancipatorna ali se ne ujema s transformativno politiko, ampak tudi izvenpravne strategije tega ne jamčijo. Tudi kooptacija ni lastna zgolj pravu. Vsako udejstvovanje vsebuje riziko kooptacije. Prav tako ni le omejen domet pravosodnih možnosti edini razlog za to, da postanejo napredne ideje družbenih gibanj kompromisne in izgubijo radikalni naboj. V osnovi je pač težko prenesti ideje in teorije v prakso in življenje.

Negri razlikuje konstituirano in konstituirajočo oblast in to dvojnost se lahko prevede v naravo prava. Zakon oziroma to, kar je kodificirano v neko pravo, je to, kar je že konstituirano, na drugi strani pa imamo odvijajoče se prakse. Problem prava je, da gre v osnovi za zaprte koncepte, medtem ko je družba nekaj, kar je stalno v teku. V nekem momentu pravo to zafiksira in vsebinsko zatre. Torej bi lahko rekli, da je pravo inherentno nazadnjaško. Po drugi strani pa je to tudi pozitivno, saj fiksacija omogoča pravno varnost, se pravi zagotovi nekaj za naprej in se je kasneje mogoče sklicevati na že izbrano.

Čeprav se pravo dela, da je samozadostno, se zgodi, da normativna moč realnosti udre vanj in ga spremeni. To se lahko zgodi tako, da pride do spremembe zakona ali pa do tega pride manj vidno, tako da se spremenita njegova interpretacija in uporaba. Ko smo v Rogu začeli raziskovati situacijo migrantov in migrantk, smo ugotovili, da je zakonodaja taka, da jih sili, da dve leti delajo za istega delodajalca, preden lahko zaprosijo za osebno delovno dovoljenje. Ampak potem ko so se delavci organizirali in se je tudi v javnosti utrdilo prepričanje, da je ta dvoletna sistemsko generirana odvisnost migrantskih delavcev od delodajalcev nepravilna, se je spremenila interpretacija ureditve. Ni prišlo do spremembe zakona, ampak do spremembe na ravni njegove uporabe.

Ukvarjala si se z vprašanjem delavskih domov. V teh primerih ne gre eksplicitno za črko zakona, ampak za arhitekturno ureditev, ki zelo konkretno ureja obnašanje ljudi.

POLONA: Najprej je treba povedati, da je bila realnost delavskih domov zelo prisotna pred krizo. V glavnem so bili lastniki domov gradbena podjetja, ki so večinoma zaposlovala migrante. Zdaj, v krizi, ki je zelo prizadela gradbeništvo, je delavskih domov vse manj, po večini se praznijo, zapirajo in prodajajo v stečajnih postopkih.

Na Vojkovi ulici so sedaj pol delavskega doma pretvorili v študentski dom, tako se lahko, ko doštudiraš, samo preseliš na drugo

stran. To je simptom tega, da je študent že delavec, simptom v 'arhitekturi'.

POLONA: Zdi se, da vse več migrantov danes del preko zasebnih agencij za zaposlovanje. To je nova realnost, s katero se soočajo migranti, in bo zanimiva v prihodnosti.

Sicer pa gre pri delavskih domovih za elemente zapiranja oziroma karceralnosti. Za pravo to seveda ni zapiranje. Pravo pravi, da je zapiranje nekaj, kar lahko izjemoma izvaja le država in le na podlagi odredbe sodišča. Se pravi, če te pridržijo v priporu, kaznujejo z zaporno kaznijo, pridržijo v psihiatrični instituciji itn. V primeru delavskih domov pa gre za obliko učinkovitega zapiranja, ki se izvaja v zasebni sferi. To je možno zaradi sistemsko ustvarjene odvisnosti migrantskega delavca od delodajalca, ki je določena pravno. Gre za zapiranje, ker so bili delavski domovi ukrojeni tako, da so določali življenje migranta v totalnosti. Na ta način so ustvarili družbeno segregacijo, podobno getu. A ne popolnoma tako kot geto, kajti geto – zgodovinsko gledano – je imel v sebi dvojnost. Dosegel je to, da sta bili dve družbeni skupini segregirani, onemogočil je njuno mešanje. Navznoter pa je geto za segregirano skupino pomenil ščit, saj je imela neko avtonomijo in varnost. Delavski domovi pa imajo taka mikropravila, da svojim prebivalcem ne omogoča nikakršne avtonomije. Dejansko gre za strukturo, ki omogoča najbolj učinkovito izkoriščanje migrantkih delavcev, saj nenehno puštarja mobilno in negotovo delovno silo med migranti. Delavski dom kot oblika segregacije je posebej ukrojen za eksploatacijo mobilne pofordistične delovne sile, kakršna so migranti. Delavski dom omogoča zlitje dela in prostega časa, kar je značilno za postfordističnega delavca, tako da mobilnosti in negotovosti dela združi z mobilnostjo in negotovostjo namestitve.

Socialni center Rog je izšel iz zasedbe bivše tovarne Rog. Skvotiranje je ilegalna praksa, ki poseže v obstoječ zakon ...

POLONA: Seveda, ker posega v normo zasebne lastnine.

Da, kako to razumeti s stališča prava?

POLONA: Mogoče je to manj vprašanje prava kot vprašanje moči. Kar se pozitivnega prava tiče, je skvotiranje protipravno, toda v končni fazi vprašanje, ali se skvot obdrži ali ne, ni toliko stvar pozitivnega prava. Pri Rogu je zanimivo pravno vprašanje, ali to, da se obstoj skvota že dolgo priznava, da med lastnikom in uporabniki Roga obstaja komunikacija, celo pravila medsebojnega obnašanja, nekakšna konkludentna pogodba, status skvota spremeni iz nelegalnega v legalnega.

Hočemo reči, da se razlika med institucionalno in neinstitucionalno politiko kaže že na ravni, kako si pridobiti prostor za delovanje. Institucionalno gibanje gre po legalni poti, v primeru socialnih centrov pa se takoj prestopi onstran legalnosti in ilegalnosti.

POLONA: To je učinkovita kritika obstoječe ureditve. Pri Rogu je zasedba pomenila tudi kritiko politike v mestu, politike javnih prostorov, gentrifikacije. Zdaj je Rog eden od redkih prostorov v mestu, kjer lahko pridejo skupaj različne socialnosti, ki so sicer v mestu povsem ločene, in se med njimi vzpostavljajo horizontalna in vključujoča komunikacija ter možnosti skupnega delovanja.

Tu se znova vidi, da se v novi politični artikulaciji zakona ne jemlje za osnovo.

POLONA: Mislim, da se morajo nove političnosti do prava obnašati pragmatično. Lahko presodijo, da je strateško ali politično modro

ravnati v nasprotju s pravom, kot v primeru skvotiranja. Lahko pa delujejo tudi znotraj arene prava.

Kakšne so tvoje izkušnje glede mobilizacije? V Rogu in ob drugih priložnostih se večkrat pogovarjamo, kako zastaviti boj. Na eni strani govorimo o formaciji mase prek konkretne delovanja znotraj problematičnih prostorov z ljudmi, ki imajo težave – recimo ljudje ne dobijo plač in se zorganizirajo, zahtevajo svoje. Na drugi strani pa lahko pristopimo z, recimo temu tako, agitacijsko-propagandnim modelom in za trenutek aktiviramo kakega zaspanega mimoidečega. Gre za različna načina 'socializacije v odpor'.

POLONA: V Španiji zadeve izhajajo iz predhodnih organizacijskih oblik, zlasti četrtnih organiziranj. Tudi v Tuniziji je to, kar je najbolj vidno, se pravi, zasedba kasbaha, zgolj vrhunec predhodnega procesa. Mogoče je bilo zanje še težje kot vprašanje, kako zmobilizirati ljudi, da pridejo na trg, doseči to, da dejansko vztrajajo tako dolgo. Zato so se morali postaviti kuhinjo, stranišča, zagotoviti možnosti za prenočevanje množice ljudi, povezavo z internetom. Vsi protestniki so sodelovali pri odločanju, tako da so organizirali redne skupščine. Ampak vseeno je težko na tak način protestirati tedne, ljudje se nasitijo. V Tuniziji so si sicer prizadevali organizirati še tretji kasbah, a ni šlo, čeprav organiziranje še vedno ohranjajo na lokalnih nivojih.

Ja, to vztrajanje množic je zanimiva zadeva. Kritični glasovi so poskušali upore interpretirati kot upor proti neoliberalizmu, izkoriščanju, izginjanju javnega, kritizirali so medije, da ne štekajo. Tako je bil upor nedvomno artikuliran tudi s strani določenega deleža udeležencev in udeleženk. Toda ali ni verjetno, da je bil za večino ljudi to še vedno upor proti Ben Aliju, ki je uspešno odletel? S tem seveda nočemo reči, da neoliberalizem, izkoriščanje in izginjanje javnega niso konkretno obstoječe težave.

POLONA: V Tuniziji so dosegli le eno zahtevo: ustavodajno skupščino. Zdaj obstaja bojazen, da bo revolucija kooptirana, da se bo vzpostavila predstavniška politika, da bo Evropska unija Tunizijo vključila v svoj režim, sklenila z njo tako imenovano mobilnostno partnerstvo, na podlagi katerega bo dobila denar za civilno družbo in vzpostavitev učinkovitih mehanizmov omejevanja migracij ob hkratnem ohranjanju sweat shopov, kjer Tunizijci za majhen denar delajo za evropsko tekstilno industrijo. ☹

NOVICKE

KLASICNE NOVICE SO KATEGORICNO IMPOTENTNE

TRIBUNA JE USTANOVILA NOVO GIBANJE!

GIBANJE ZA

ABSTINENCO & ARISTOKRACIJO

Človekova izkušnja sveta je ugnuzdana v jezikovni in konceptualni svet, ki ga obkrožata. Pomen dogodkov, ljudi, predmetov in vsega ostalega je plod družbene prakse označevanja. To, kako izkušamo barvo črno, je odvisno od pomenov, ki ji jih pripisujemo. Pomena torej ne gre iskati v stvari sami, pač pa v sporočanju o njej, v njenem odnosu do drugih barv in znakov (od besed do slik). Te znake in njihove pomene več kot pogosto združujemo v skupine s podobnimi lastnostmi, da bi jih lažje upravljali, bolje razumeli. Na drugi strani pa naletimo na problem, saj se pomeni, ki so poudarjani s kategorizacijo, utrdijo in poenostavljajo mnogoterost, ki jo nosi posamezen znak.

Ko odpremo dnevni časopis in listamo po njegovih straneh, vidimo novice, razvrščene po tematikah: zunanja in notranja politika, kronika, gospodarstvo, šport, zabava, »na kolesih«, zabava in tako dalje. Določene informacije tako vedno znova jemljemo v relaciji do pomenov, ki jih priključimo beseda politika, medtem ko druge dojemamo znotraj polja zabave ali športa, in to kljub temu da bi se morali ničkolikokrat vprašati o radikalni političnosti zabavnih novic (recimo v povezavi z reprezentacijo ženskosti) in radikalni apolitičnosti parlamentarnih tehtanj, ki vztrajajo znotraj sfere vladajoče ideologije.

Že zadnji zgledi dobro ilustrirajo moč, ki jo kategorizacija vseeno ima – tvorjenje novih, včasih zelo zanimivih pomenov. Če želimo, da v našem skupnem miselnem/kulturnem prostoru zrastejo novi skupki konotacij, metafor, moramo tvoriti nove kategorije, ki zaradi svoje zastavitve odpirajo širša polja vednosti. Tokrat so novice razvrščene po tem, katera vprašanja odpirajo, in ne po geografskih območjih, zahtevnosti, resnosti ali čem drugem.

VSI OPISANI BOJI SO SE DOGAJALI SEPTEMBRA.

FORMA UPORA

Način upora je pomembno vprašanje, saj lahko določijo izid. Pri uporabi gre na eni strani za kopičenje moči, ki lahko deluje kot vzvod, na drugi strani pa že za produkcijo novih načinov delovanja, izobraževanja, soočanja s težavami, zaradi katerih protestiramo. Ravno zato so zelo učinkovite zasedbe univerz, saj hkrati blokirajo učni proces in odpirajo prostor za ustvarjanje novega. Moč in pozornost gradijo tudi druge postavitev gibanj, recimo take, ki blokirajo promet ali internetne povezave.

Na stotine študentov se je zbralo na aucklandski univerzi (Nova Zelandija) in blokiralo glavna križišča mestnega centra. Tudi v Bangladešu so izvedli podobno akcijo, le da so z njo preprečili dostop do univerze. V Nairobiju so učitelji zaprli avtocesto.

V Atenah je protestnikom+ v času večernih poročil uspelo prodreti v stavbo javne radiotelevizije. Uleteli so na snemanje in gledalce skušali informirati o tem, kakšne strahovite spremembe bo prinesel nov Zakon o izobraževanju. Dnevnik je bil prekinjen zaradi »tehničnih težav«. Kljub temu so pred stavbo televizije skupaj s podporniki demonstrirali še dolgo v noč.

Večina ostalih, od Kalifornije do Filipinov, se je odločila za dobro staro maširanje po cestah ali pa klasične zasedbe univerzitetnih zgradb.

Izhaja iz podobne predpostavke kot ekodruštva in nekateri marksisti, ki menijo, da lahko spremembe v vseh spektrih družbe uresničimo prek enega ultimativnega dosežka. Za nas je to odprava seksa! In sicer ne na tak polovičarski način, kot to počne RKC in druge pusi institucije. Totalna abstinenca je naš moto! Da ob tem življenje ne bi izgubilo smisla, si prizadevamo za re-institucijo monarhije in aristokratskih načel vladavine! Ta bodo, poleg splošne blaginje, prinesla tudi široko mecensko mrežo, ta pa bo omogočala svobodno produkcijo znanja in umetnikom končno podelila status, ki si ga zaslužijo. Pridruži se nam, postani aristokrat. Abstiničaj in vladaj!

PREKERNOST

Negotova delovna razmerja so značilna za čas krize, ko podjetja režejo stroške. Prinašajo manj pravic in več izkoriščanja. Manj svobode in več discipline. Manjše plače in večje profite.

V Nairobiju (Kenija) so se učitelji uprli ukrepom, ki predvidevajo, da jih bo v prihodnosti 20.000 zaposlenih na podlagi enoletnih pogodb namesto za nedoločen čas. Blokirali so avtocesto: »Ne bomo delali! Zavračamo Ongerijeve (kenijski minister za izobraževanje, op. p.) trditve, da se učitelji strinjajo z novim načinom zaposlovanja. Nismo pripravljeni iti nazaj v učilnice in ni nas strah odpuščanj!« Ena od groženj upornih učiteljev je bila tudi, da bodo v primeru neodzivnosti vlade mobilizirali tudi starše in učence.

Na American University v Kairu so se študentje in podporni delavci na univerzi skupaj borili za boljše pogoje dela. Delavci so med drugim zahtevali dodatno zaščito in ureditev statusa začasnih delavcev.

KOMPOZICIJA PROTESTOV

Odnos med različnimi identitetami in uporom je zelo zapletena zadeva. Čeprav je boj za pravice na podlagi gejevstva, študentstva, črnstva, kmetstva ali delavstva lahko emancipatoren, ga je treba misliti vzporedno in transformativno, preden se različni interesi začnejo ovirati. V luči diktature finančnega kapitalizma, ki pušča posledice tako na njivah kot na univerzah in v gostilnah, je zavedanje o skupni usodi podrejenih znotraj določene ekonomije še kako pomembno.

Najzanimivejši so torej protesti, kjer se različne skupine med seboj podprejo, stopijo skupaj in se ognejo izigravanju, ki pravice enim prinaša le na račun drugih.

Študentje na Kraljevem konzervatoriju v Glasgowu in edinburški univerzi so se uprli zvišanju šolnin za študente iz neškotskih delov Velike Britanije.

V Atenah in v Madridu so proti reformam v izobraževanju protestirali študentje, njihovi starši, profesorji in drugi uslužbenci javnega sektorja.

Na American University v Kairu so se študentje združili z zaposlenimi na univerzi in kampusu (čistilke, hišniki, varnostniki). Zablockirali so vse vhode na univerzo in pod geslom »We are all one!« zahtevali: minimalno plačo, malico, ustavitev zviševanja šolnin, dva prosta dneva na teden, nove uniforme, pogodbe za začasno zaposlene, ponovno zaposlitev nepravilno odpuščenih delavcev, večji vpliv študentov na odločitve fakultete itd.

Protesti 15. oktober, ki bodo oz. so potekali tudi v Ljubljani, bodo imeli pisano kompozicijo klasičnih delavcev, prekercev, migrantskih delavcev, profesorjev, do- in podiplomskih študentov, brezposelnih, borcev za pravice živali, ekologov, anarhistov, knjižničarjev, legalizatorjev drog, naključnih mimoidočih, psov itd.

DOSTOPNO JAVNO? ŠOLSTVO?

Dostopno javno šolstvo je, sodeč po uporih, na udaru na vseh koncih sveta. Študente in druge delavce na univerzah v kot postavljajo zakonodajni ukrepi vlad, ki v imenu konkurenčnosti in gospodarske rasti otežujejo pogoje produkcije in širjenja osvobajajočega znanja.

V Dhaki (Bangladeš) so se študentje univerze Jaganath uprli odloku, ki je univerzi naložil, da mora do konca leta 2012 zagotoviti lastna sredstva za izvajanje pedagoških in raziskovalnih aktivnosti. Hkrati je vlada napovedala, da bo do leta 2017 podobne ukrepe izvedla tudi na dveh drugih bangladeških javnih univerzah. Te spremembe bodo študirajočim, če se univerza ne bo prodala privatnemu investitorju, prinesle 600 % dvig šolnin. Uporniki so z zasedbo poleg očitnega zahtevali tudi prenos študentskih domov, gradnjo nove knjižnice in infrastrukture za javni transport ter umik poslovalnice Bangladesh Bank iz območja kampusa.

Študentje in profesorji so se v Kivu in Bogoti uprli povečanemu odpiranju univerz za privatne investicije, saj v tem vidijo grožnjo avtonomiji znanosti.

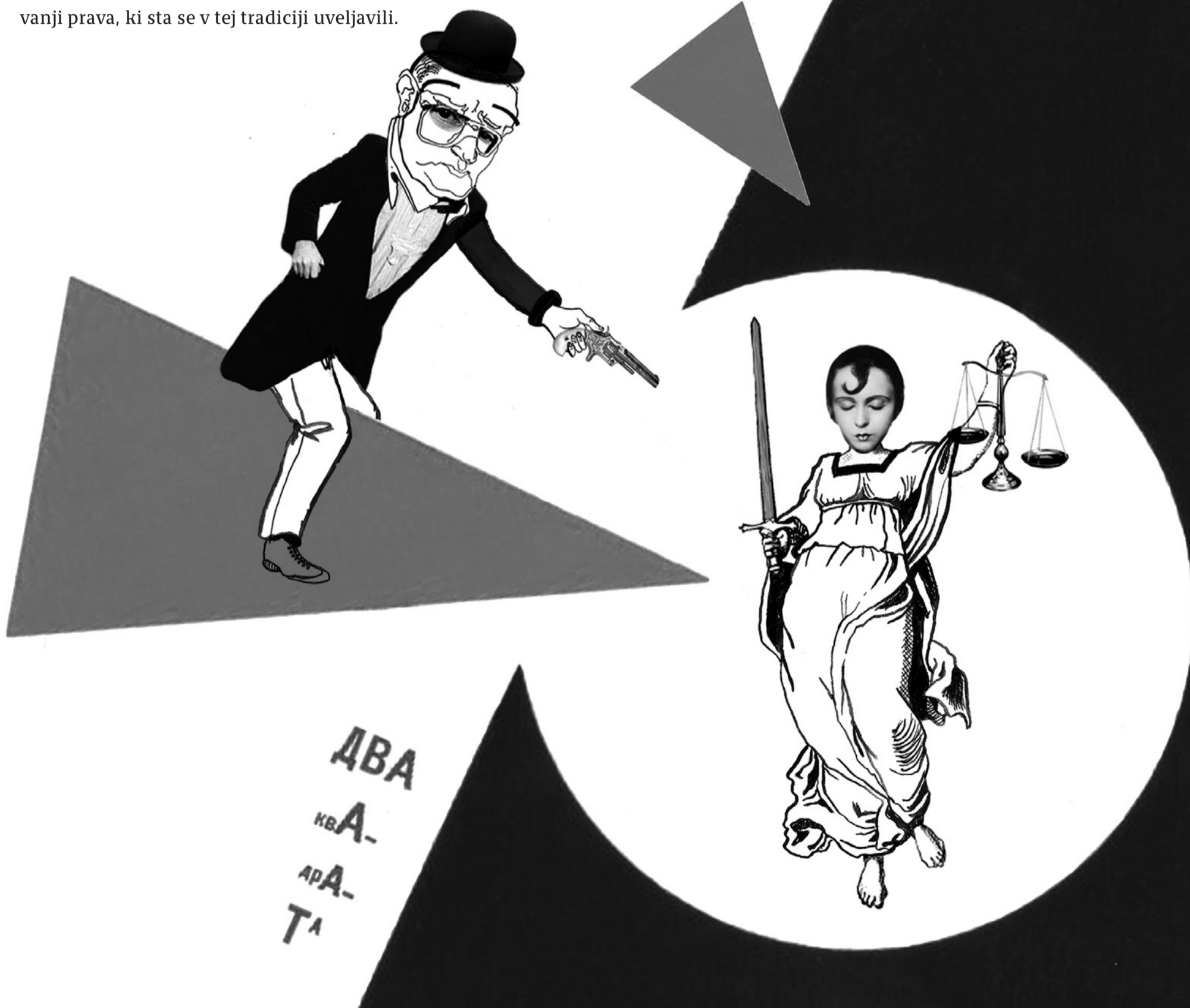
Študentje in dijaki v grških mestih so se septembra prek zasedb upirali novemu Zakonu o izobraževanju, ki prinaša številne spremembe. Prišlo bo do oslabitve študentskih odločevalskih teles na univerzah, ki so desetletja lahko vplivala na odločitve njenega vodstva. Odpravljena bo avtonomija univerze v smislu prepovedi vstopa policije. Uvaja »neodvisne« zunanje ocenjevalce pedagoških delavcev, ki bodo lahko odločali o njihovi učinkovitosti in nadaljnjem delovanju. Zaostruje dolžino obdobja, znotraj katerega morajo študentje končati svoje diplome, in nazadnje odpira vrata za uvajanje šolnin v prihodnosti. Za piko na i nova ureditev preferira poslovno oziroma profitno orientirane študijske programe v nasprotju s tistimi, katerih kompetence so na trgu dela manj zaželeni.

MARKSIZEM IN SPLOŠNA TEORIJA PRAVA

PIŠE Anej Korsika

ILUSTRACIJA Eva Mlinar, »Beat the Law with the Pašukanis wedge«

Pravo ima med družboslovnimi znanostmi posebno, privilegirano mesto. Je znanost, ki vpliva na vse druge, saj skozi svoj predmet preučevanja strukturira logiko družbenih odnosov oziroma jih prevaja v pravne forme. Slednjih ni mogoče ignorirati in njihovo spoštovanje ni stvar arbitrarnosti posameznika. Kršitve so sankcionirane skozi črko zakona, ki ima moč odvzema svobode, lastnine in v nekaterih državah tudi življenja. S takšno družbeno močjo ne upravlja praktično nobena druga družboslovna znanost. V oziru vsakdanje življenjske prisile, ki od nas terja delovanje zavoljo enostavne reprodukcije, je s pravom primerljiva zgolj še ekonomija, natančneje politična ekonomija. Tako pravo kot ekonomija se neposredno vpisujeta v človeško telo in sta z njim neločljivo zvezana. Sta dva družbena segmenta, ki v vsakem trenutku strukturirata naša življenja in ju moramo razumeti ter upoštevati že zavoljo preživetja samega. Zato ni naključje, da je prav presek prava in ekonomije tisto razmerje, ki je v zgodovini marksizma uživalo posebno pozornost. V nadaljevanju bomo podali dve različni razumevanji prava, ki sta se v tej tradiciji uveljavili.

Meščansko pravo se namreč nujno ujame v zanko tega, da različne posameznike obravnava z istimi vatli in jih na ta način dejansko obravnava neenako. Tako kot ne moremo primerjati dveh vrst blaga v njuni konkretni pojavnosti, je tudi za pravni odnos med dvema osebama nujen odmik od njunih konkretnih oseb.

PRAVO KOT PROBLEM BLAGOVNE FORME

Sovjetsko zvezo bi lahko skozi vulgarni boljševidem ali natančneje stalinizem razumeli kot učbeniški primer zgoraj opisanega razumevanja prava. Torej koncepcije prava kot problema meščanske ideologije in nečesa, kar neogibno postane preseženo v pravi socialistični ureditvi. V slednji naj bi bilo meščansko pravo namreč nadomeščeno s socialističnim. Takšen pogled je z afirmacijo stalinizma res prevladal, vendar ni bilo vedno tako. Vse od konca oktobrske revolucije pa do Stalinove konsolidacije oblasti v tridesetih je bila marksistična debata o splošnih problemih prava v resnici izredno živa in plodovita. Njen najpomembnejši predstavnik Jevgenij Pašukanis je leta 1924 (v letu Leninove smrti) v debato interveniral s knjigo *Splošna teorija prava in marksizma*. Pašukanis si je v svojem delu postavil izhodiščno vprašanje, če lahko tudi pravo razumemo kot družbeni odnos, tj. na podoben način kot Marx konceptualizira kapital kot družbeni odnos.

Pašukanis si na zastavljeno vprašanje odgovori pritrdilno in iz logike blagovne forme izpelje logiko pravne forme. Pravno razmerje za Pašukanisa tako predstavlja formo proizvodnih odnosov, ki stvarne odnose pretvarjajo v legalne. Ta abstraktna pravna forma je historična in se s konstelacijo generalnih pravic in svoboščin razlikuje od pretekle, tj. fevdalne forme, ki je vključevala zgolj specifične pravice in privilegije. Za Pašukanisa je pravna forma tista, ki določa odnose med avtonomnimi posamezniki, njeni subjekti pa so tisti, ki predstavljajo celično obliko pravnega sistema. In kot je za blagovno formo nujno potrebna abstrakcija (abstraktno človeško delo), ki šele omogoča univerzalizacijo blagovne menjave in vzpostavitev horizonta skupnega imenovalca, je podobna abstrakcija vpisana tudi v pravno podlago oziroma v pravno formo (abstraktni državljani), ki stoji za to navidezno enakostjo, po svojem bistvu nujno neenako. Meščansko pravo se namreč nujno ujame v zanko tega, da različne posameznike obravnava z istimi vatli in jih na ta način dejansko obravnava neenako. Tako kot ne moremo primerjati dveh vrst blaga v njuni konkretni pojavnosti, je tudi za pravni odnos med dvema osebama nujen odmik od njunih konkretnih oseb. Kot je genialno ubesedil že Anatole France: »Zakon v svoji čudoviti enakopravnosti prepušča tako bogatemu kot revnemu, da spi pod mostovi, da prosjači na cesti in da krade kruh.«

Pašukanis tako razvije tezo, da pravna forma ni nič manj temeljna oziroma del baze kapitalističnega produkcijskega sistema kot pa ekonomska. Tako kot se posamezne vrste blaga prikazujejo kot nosilci vrednosti po svoji naravi (predvsem skozi uporabno vrednost), se tudi posamezniki, ki se udeležujejo menjave, prikazujejo kot nosilci volje in subjektivnosti (skozi liberalne koncepte abstraktnih državljanov in človekovih pravic). Tako kot obstaja ekonomski fetišizem stvari, obstaja pravni fetišizem oseb – dejansko pa oba tvorita en sam fetišizem, saj je pogodba zgolj druga plat menjave. Svet, ki ga doživljamo in dojemamo, izhajajoč iz izraza vrednosti, je zato dejansko ekonomsko-pravni svet. Gre za pravne okvire, ki sploh omogočajo nemoteno blagovno menjavo, za poseben tip prava, ki ga predpostavlja kapitalističen produkcijski način. Priča smo pravnemu razmerju med individuumi, skozi katerega se istočasno zrcali tudi ekonomsko razmerje. Kot pravi Marx: »Vsebinska tega pravnega ali voljnega razmerja je dana s samim ekonomskim razmerjem.« V tem razmerju osebe druga za drugo obstajajo dejansko zgolj kot predstavniki nekega blaga oziroma kot njegovi posestniki, njihove ekonomske maske pa so le poosebljene ekonomske odnose.

V trenutku menjave zato lahko identificiramo tri specifične momente:

1. lastnika blaga vstopata v odnos enakosti, vsak prepozna drugega za enakovrednega v vsakem trenutku menjave, navkljub njunim neizogibnim razlikam ju v času menjave zaznamuje enakovrednost, s tem smo priča podobni abstrakciji, kot je potrebna za samo univerzalizacijo blagovne forme;

2. menjava je dojeta kot akt svobodne volje, vsaka stranka v postopku drugo razume na način, da ta prostovoljno in svobodno vstopa v blagovno menjavo, torej da na delu ni nikakršne prisile;

3. oba menjalca se vzajemno pripoznata kot upravičena lastnika blaga, ki je predmet njune menjave

Prvi pristop problem prava razume kot problem kapitalistične ideologije, tj. ideologije, kot jo Marx konceptualizira v svojem zgodnjem delu *Nemška ideologija*. Ta klasična, nemara celo kanonska interpretacija ideologije je sledeča: v družbi obstaja razredna delitev na vladajoči razred, tj. razred lastnikov produkcijskih sredstev, ki ima v lasti večino materialnega bogastva družbe. Na drugi strani imamo proletarijat, izkoriščen razred, ki ima v lasti in lahko v krogotok kapitalistične produkcije ter reprodukcije ponudi samo svojo delovno silo. Na tej točki je treba izpostaviti, da tudi sama razredna teorija, če jo pojmujejo skozi poenostavljeno sociološko prizmo, seveda ne vzdrži. Družbe ne moremo rokohtsko razdeliti na dva razreda in jo potem retrospektivno meriti prek njih. Marx skozi opis družbe 10. decembra v 18. brumairu Ludvika Bonaparta naniza pisano družino, ki je ne moremo uvrstiti ne v razred kapitalistov ne v razred proletarcev. »Poleg propadlih roues (razuzdancov) z dvomljivimi dohodki in dvomljivega rodu, poleg izprijenih in pustolovskih poganjkov buržoazije so bili tu vagabundi, odpuščeni vojaki, odpuščeni kaznjenci, pobegli galjoti, sleparji, glumači, lazzaroni, žeparji, rokohtreči, igralci, maquereaus (zvodniki), lastniki bordelov, nosači, literati, lajnarji, cunjarji, brusarji, kotličkarji, berači, skratka, vsa neopredeljena, razkrojena množica, ko jo življenje premetava sem ter tja ...«

Resnična moč razredne teorije pa do svojega izraza pride predvsem v času krize, ko smo priča dejanskemu zoperstavljanju in antagonizmu razreda predstavnikov kapitala in razreda predstavnikov dela. Lastništvo nad proizvodnimi sredstvi s seboj nosi tudi moč za discipliniranje subjektov proizvodnih odnosov, povsem materialno moč. Ta moč se iz materialne baze preslikava v ideološko nadzidavo, kjer se v sferi idej konstituira kot vladajoča duhovna sila družbe. Sledeč tej perspektivi je najbolj dovršen izraz ideologije natanko pravo kot instrument prisile vladajočega razreda.

Ideologija torej izvira iz povsem konkretnih materialnih razmerij, obenem pa vladajočemu razredu služi kot legitimacijsko sredstvo za apologijo le-teh. Z blagovno produkcijo se tako dogaja tudi produkcija idej. Rečeno z Marxom: »Misli vladajočega razreda so v vsakem obdobju vladajoče misli, tj., razred, ki je vladajoča materialna družbena moč, je hkrati vladajoča duhovna moč.« Zdi se torej, da ideologija predstavlja substanco, s katero vladajoči razred narkotizira delavskega. Ideologija v osnovi zato predpostavlja dve zavesti: tisto, ki jo ustvarja in z njo razpolaga po svoji volji, ter tisto, ki je zgolj pasiven in apatičen prejemnik. Seveda je to na obeh ravneh skrajno negotova formulacija. Precej neverjetno se zdi, da je mogoča pozicija avtentičnega proizvajalca ideologije, ki bi bil od njenih rezultatov neodvisen in bi jo uporabljal zgolj instrumentalno. V tem duhu mora v ideologijo verjeti tudi ideolog sam, in sicer do te mere, da je sploh ne razumeva več kot ideologijo, temveč kot normalno stanje. Ali drugače oziroma rečeno z Althusserjem, za dokončno zmago ideologije mora biti tudi ideolog sam interpeliran.

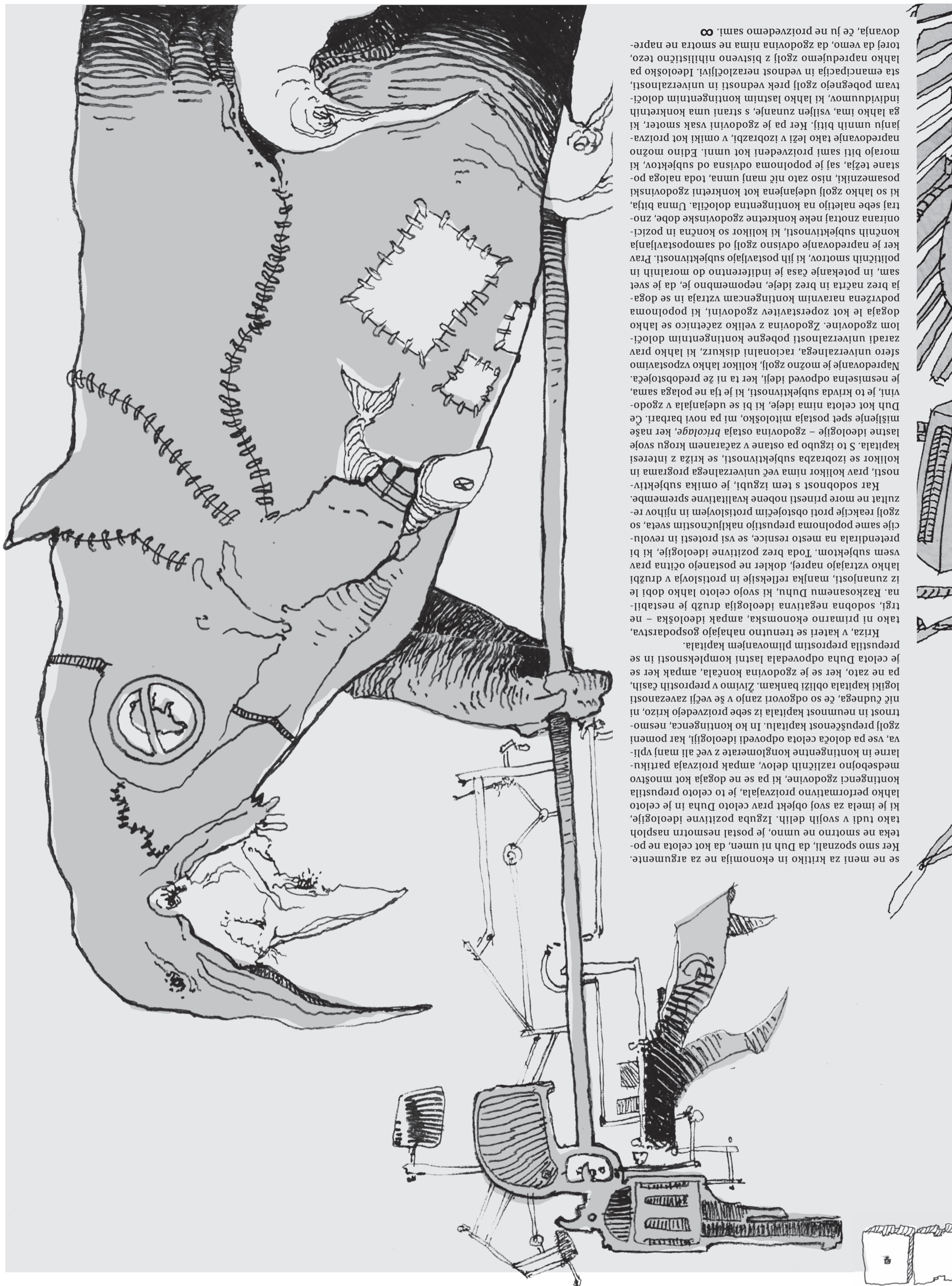
Seveda že Newtonova mehanika dokazuje, da so enosmerni procesi nemogoči, in tako se zdi še manj verjetno, da bi bil nekdo oziroma skupina ljudi lahko zgolj pasiven prejemnik ideologije. Dejansko se je Marx sam konceptu ideologije odpovedal in v njegovih zrelih delih ga praktično ne najdemo več. A kaj ga je privedlo do tega, da se je odpovedal temu pojmu, ki danes sicer uživa splošno priznano veljavo? Odgovor lahko iščemo v trenutku konkretne politične situacije, ki so jo predstavljale neuspele revolucije leta 1848. S tem se je Marxu prvič v vsej svoji neposrednosti zastavilo vprašanje razkoraka med ideologijo kot instrumentom vladajočega razreda in proletariatom, ki naj bi zaradi svojega eksistenčnega položaja sprevidel to *camero obscuro*. Proletariat, vpet v vsakdanjo negotovost in izkoriščanje, naj bi tako vsaj na intuitivni ravni slutil, da ideologija, ki mu jo prodajajo, ni konsistentna in da je v službi interesov razreda kapitalistov. Vendar se to ni zgodilo. Koncept ideologije ni prestal preizkušnje. Politično delovanje je jasno pokazalo, da je proletariat še kako dovzeten za ideologijo, od nje ni ločen ter je z njo vsakodnevno obdan. Poleg naštetega je Marx k snovanju novega koncepta usmerilo še poglobljeno branje klasikov meščanske politične ekonomije, ki jih ni bilo mogoče zvesti zgolj na ideologe. Ta novi koncept je postal blagovni fetišizem, integralni del logike blagovne forme.

Gre za tri konstitutivne elemente liberalizma: enakost, svobodo in privatno lastnino. Skozi konkretno vsakdanjo prakso se tako dejansko prepetuirata teza egoističnega in racionalnega posameznika, ki teži k maksimizaciji lastne koristi. Blagovna menjava zato že predpostavlja atomizirano družbo. Vez med izoliranimi ekonomskimi enotami pa se vzdržuje z vsakim uspešno sklenjenim poslom. Zato Pašukanis poudarja, da se, takrat ko govorimo o tem, kako je moralni posameznik zgolj subjekt blagovne produkcije, moralni zakon pokaže v svoji pravi luči, tj. kot zakon, ki ureja menjavo med lastniki blaga.

Z vidika Pašukanisove teorije so zmotna tako staliniistična kot socialnodemokratska razumevanja prava. Problem meščanskega prava namreč ni nekaj, kar bi lahko rešili skozi politični voluntarizem (ustvarili socialistično pravo) ali pa ga poskusili reformirati do te mere, da bi služil interesom delavskega razreda. Ne glede na to, kakšno vsebino damo meščanskemu pravu, to še zmeraj ostaja natanko to, torej meščansko. Pravno formo bi lahko ukiniteli šele v družbi, kjer bi bila protislovja med individualnimi in družbenimi interesi presežena in ukinjena. Seveda je prav to tisto, kar v samem bistvu zaznamuje meščansko družbo, tj. da so univerzalni interesi ločeni in celo zoperstavljeni privatnim. V tem antagonizmu so privatni interesi tisti, ki privzamejo pravno formo. Družbeno življenje se tako razkroja v odnose spontanega porečenja v smislu ekonomskih odnosov (kot so denimo raven cen, mera presežne vrednosti, profitne mere itd.), to so odnosi, v katerih ljudje nimajo nič večje veljave kot objekti.

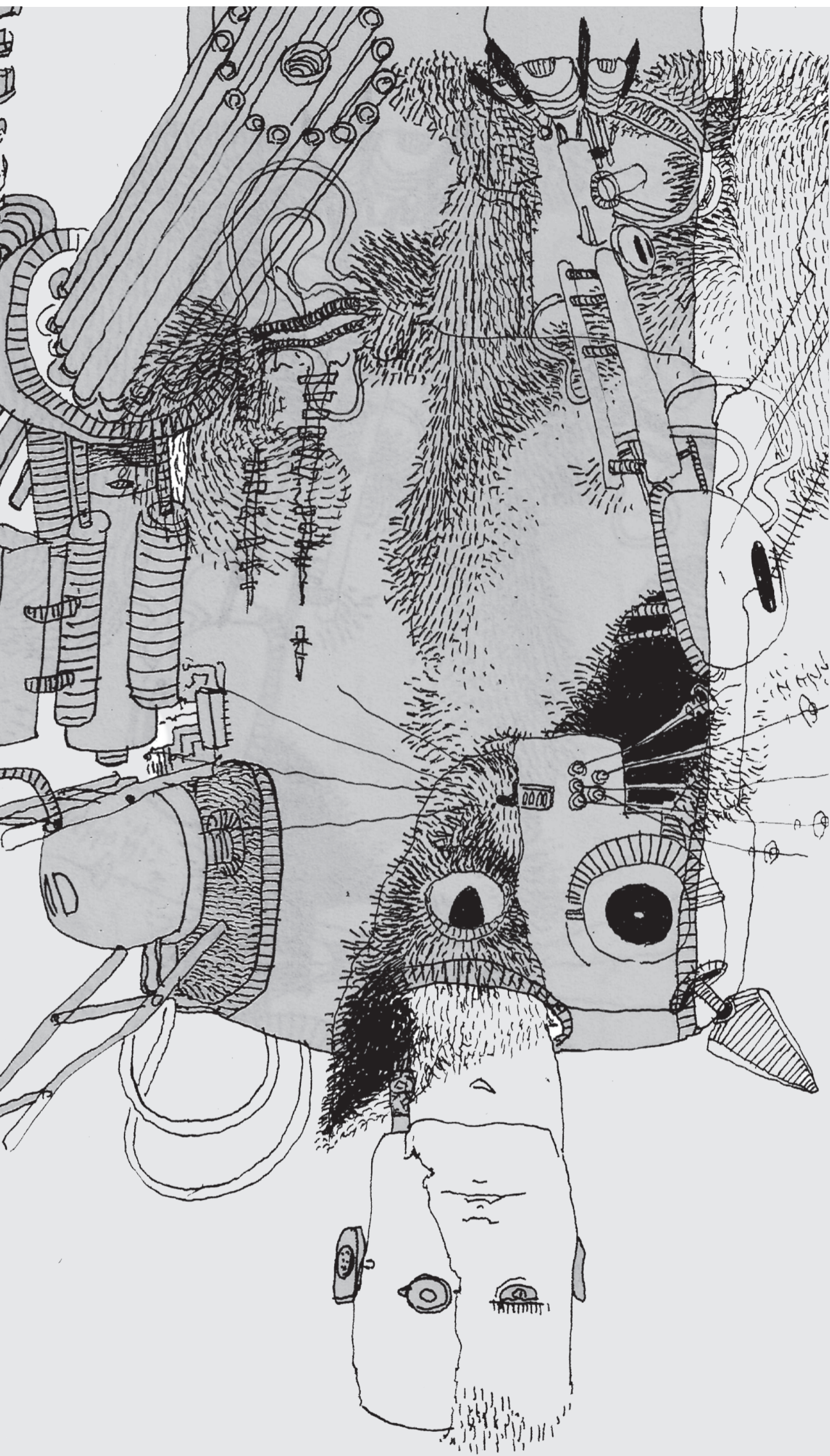
Rečeno drugače, Pašukanis je s svojo izpeljavo pokazal, da produkcijski režim kapitalizma nujno ustvarja tudi pravne forme, ki ga omogočajo. Njegova vizija ni bila v reformiranju prava, kaj šele ustvarjanju socialističnega prava, temveč v odmiranju tako prava kot države. To se seveda ne bi moglo zgoditi čez noč, temveč bi bilo potrebno določeno tranzicijsko obdobje. Vendar je prav to tranzicijsko obdobje privedlo do najbolj neslutenega razrasta stalinistične države, katere aparat s Stalinom na čelu ni imel nikakršnih želja po odmiranju. Zaradi tega je Pašukanis v drugi polovici tridesetih let, na vrhuncu montiranih procesov, padel v nemilost in bil likvidiran. Njegova teorija je bila demonizirana in ponovno rehabilitirana šele po Stalinovi smrti, a ne glede na turbulentno zgodovino tako avtorja kot njegove teorije ta še zmeraj ostaja najbolj izviren in daljnosežen prispevek k marksističnemu razumevanju vloge prava. ∞

Lastništvo nad proizvodnimi sredstvi s seboj nosi tudi moč za discipliniranje subjektov proizvodnih odnosov, povsem materialno moč. Ta moč se iz materialne baze preslikava v ideološko nadzidavo, kjer se v sferi idej konstituira kot vladajoča duhovna sila družbe. Sledeč tej perspektivi je najbolj dovršen izraz ideologije natanko pravo kot instrument prisile vladajočega razreda.

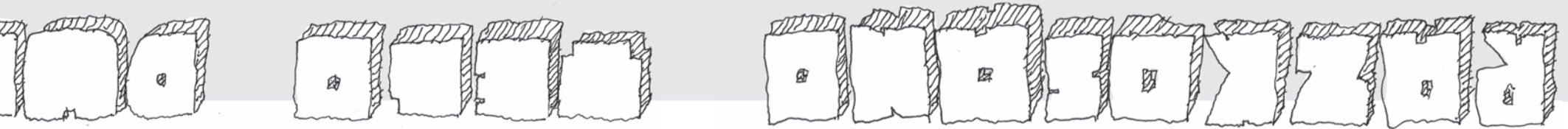
se ne meni za kritiko in ekonomija ne za argumente. Ker smo spoznali, da Duh ni umen, da kot celota ne poteka tudi v svojih delih. Izguba pozitivne ideologije, ki je imela za svoj objekt prav celoto Duha in je celoto lahko performativno proizvajala, je to celoto prepustila kontingenčni zgodovini, ki pa se ne dogaja kot množstvo medsebojno različnih delov, ampak proizvaja partikularne in kontingentne konglomerate z več ali manj vpliva, vse pa določa celota odpovedi ideologiji, kar pomeni zgolj prepustčenost kapitalu. In ko kontingenca, nesmo-trnost in neumnost kapitala iz sebe proizvedejo krizo, ni nič čudnega, če so odgovori zanj v še večji zavezanosti logiki kapitala obliži bankam. Živimo v prepustnih časih, pa ne zato, ker se je zgodovina končala, ampak ker se je celota Duha odpovedala lastni kompleksnosti in se prepustila prepustim plimovanjem kapitala.

Kriza, v kateri se trenutno nahajajo gospodarstva, tako ni primarno ekonomska, ampak ideološka – ne trgi, sodbna negativna ideologija družb je nestabilna. Razkosanemu Duhu, ki svojo celoto lahko dobi le iz zunanosti, manjka refleksije in protislovja v družbi, lahko vztrajajo naprej, dokler ne postanejo očitna prava vsam subjektom. Toda brez pozitivne ideologije, ki bi pretendirala na mesto resnice, se vsi protesti in revolucije same popolnoma prepustijo naključnostim sveta, so zgolj reakcije proti obstoječim protislovjem in njihov rezultat ne more prinesiti nobene kvalitativne spremembe. Kar sodobnost s tem izgubi, je omika subjektivnosti, prav kolikor nima več univerzalnega programa in kolikor se izobrazba subjektivnosti, se kriza z interesi kapitala. S to izgubo pa ostane v začaranem krogu svoje lastne ideologije – zgodovina ostaja *bricolage*, ker naše mišljenje spet postaja mitološko, mi pa novi barbari. Če Duh kot celota nima ideje, ki bi se udeleževala v zgodovini, je to krivda subjektivnosti, ki je tja ne polaga sama, je nesmiselna odpoved ideji, ker ta ni že predobstoječa. Napredovanje je možno zgolj, kolikor lahko vzpostavimo stero univerzalnega, racionalni diskurz, ki lahko prav zaradi univerzalnosti podbegne kontingentnim določilom zgodovine. Zgodovina z veliko začetnico se lahko podvzema naravnim kontingenčam vztraja in se dogaja brez nacrta in brez ideje, nepomembno je, da je svet sam, in potekanje časa je indiferentno do moralnih in političnih smotrov, ki jih postavljajo subjektivnosti. Prav ker je napredovanje odvisno zgolj od samopostavljanja končnih subjektivnosti, ki kolikor so končna in pozici-onirna znokraj neke konkretne zgodovinske dobe, znokraj sebe nalezijo na kontingentna določila. Uma bitja, traja se lahko zgolj udeležena kot konkretni zgodovinski posamezniki, niso zato nič manj uma, toda naloga postane težja, saj je popolnoma odvdsna od subjektov, ki morajo biti sami proizvedeni kot umni. Edino možno napredovanje tako leži v izobrazbi, v omiki kot proizvajanju umnih bitij. Ker pa je zgodovini vsak smoter, ki ga lahko ima, vsiljen zunanje, s strani uma konkretnih individuumov, ki lahko lastnim kontingentnim določilam pobegnejo zgolj prek vednosti in univerzalnosti, sta emancipacija in vednost nerazločljivi. Ideološko pa lahko napredujemo zgolj z bistveno nihilistično tezo, torej da vemo, da zgodovina nima ne smotra ne napredovanja, če ju ne proizvedemo sami. ∞

hizorene produkcije, ki je za Deluza način proti-
zvajanja nasploh, ne poganja manko nečesa, am-
pak je preprosta samoafirmacija in se dogaja na
immanenten način, takšna produkcija je odvisna
zgolj od lastnih delov. Ni ideje, ni strukture, niče-
sar ni pred proizvodom samim, ničesar, kar bi se lahko
udejanjilo. Preprost *bricolage*, brkljarija, ki je Levi-Strau-
ussov opis produkcijskega načina mitološkega misljenja,
uporaba danega materiala, ki kot material ni namenjen
uporabi. Osnovna poteza postmoderne je posplošitev
brkljarije v vsak diskurz, zgodovine je konec, ker se ne
dogaja umno, ne izraža nobene ideje, ne napreduje k
nobnemu smotru, ni Zgodovina, ampak kontingentno
moštvo dogodkov. Analogija takšnega sodobnega poj-
movanja zgodovine je shizofrenija, ki jo Deleuze upo-
rablja tako za analizo posameznika kot celotne kapita-
listične družbe. Očitno je, da za delom shizofrenika ni
nikakršne ideje, ki bi vodila prizvajanje, to se ne konča,
ko doseže svoj smoter, ampak ko pač zmanjka prostora.
Ni načrta za Duha, vse zlo pa je bilo v tem, da smo kdaj
mislili, da ga poznamo, česar so obsojene velike zgodbe
totalitarizmov, vsaka s svojim pojmovanjem Zgodovine.
Toda kje v takšni zgodovini je prostor za subjektiv-
nost, za umnost, vednost, napredovanje ali kakršenkoli
emancipatorni program? Na prvi pogled se zdi, da takšno
pojmovanje načina dogajanja družb že izključuje vpliv
sodobne subjektivnosti na zgodovino in relativizira
racionalne diskurze prav tako kot vednost. Takšna sve-
tovnazarzorska slika sveta je neposredno zoperstavljena
moderni, toda prav izum subjektivnosti kot končne je
razlog za njen nastanek. V moderni subjektivnosti posta-
ne končna, vpet v svet in je tako vedno že v odnosu do
sveta, vezana je na lastno končno pozicijo v svetu, kar
odpre zgodovinsko razsežnost subjektivnosti. Naše poj-
movanje sveta je odvisno od časovne dobe, v kateri smo,
in zato moramo poznati prav smisel zgodovine, spoznati
jo moramo kot celoto, da lahko presežemo relativizem
naše lastne zgodovinske vpetosti, kot je na primer na-
vinski, ni časoven, ampak jo iz njene notranjosti vedno
predovanje svobode. Smoter Zgodovine sam ni zgodov-
negativen način, razpuščena je njegova iluzija – smotra
nikoli ni bilo in ideologije ni več. Toda ideologija v svoji
negativni obliki je še vedno ideologija in tako služi kot
razlog za obstoječe stanje prav prek negacije prejšnjih
totalitarizmov, kot gre Churchilllova slavna teza o demo-
kraciji, je najslabši politični sistem, razen tistih drugih,
ki smo jih v zgodovini že poziknusi. Odpoved pozitivni
ideološki poziciji tako *de facto* ne pomeni nič drugega
kot odpoved kakršnekoli programu, ne pa sami od-
poved ideologije. Pomeni odpoved politiki kot emanci-
patorni nasploh in se kot odpoved prepusti dejanski
kontingenci sveta, manjšem ljudstva, retoriki, kapitalu.
Izgubljena pa ni sama sfera univerzalnosti, ki so jo prej-
šnje pozitivne ideologije eksplisitno določevale, pač pa
misljenje te univerzalnosti in s tem vpliv, ki ga misljenje
in teorija na potek zgodovine sploh lahko imata. Kapital

PIŠE dipl. ing. fil. Matija Potočnik Pribošič
ILUSTRACIJA Luka Semčič

EKSPROPRIACIJA ČRNE ŠKATLE:

NEKAJ POMISLEKOV OB NOVI LOKALNI IN EVROPSKI INOVACIJSKI POLITIKI

PIŠE *Primož Krašovec*

PORTRET (FOTO MIGRACIJA 2/2) *Klemen Ilovar*

Maja 2011 je slovenski parlament sprejel Nacionalni program visokega šolstva (NPVŠ) in Raziskovalno inovacijsko strategijo (RISS). Na prvi pogled dokumenta predstavlja pozitiven napredek od predhodnih načrtov za razvoj visokega šolstva in znanosti. NPVŠ, ki povzema načrtovane spremembe v visokem šolstvu, se začne s stavkom, da je znanje javno dobro, poleg tega pa nasprotuje šolninam, poziva k ukinitvi izrednega študija, se zavzema za povečanje avtonomije univerze in predvideva povečanje obsega javnih finančnih sredstev za visoko šolstvo in raziskovanje ter univerzalen in pravičen dostop do visokega šolstva s posebno skrbjo za manjšine in deprivilegirane družbene skupine. To pomeni precej drugačno, če ne celo nasprotno usmeritev od odkrito neoliberalnih prizadevanj prejšnje vlade, ki je hotela uvesti neposredne šolnine, posegala v kadrovsko in idejno avtonomijo univerze in raziskovalnih institutov ter ustanovila ali dopustila ustanavljanje številnih zasebnih visokošolskih institucij (ki pa so vseeno javno financirane).

RISS, ki povzema načrtovane spremembe v javnem raziskovalnem polju, je, po drugi strani, napisana v manj plemenitem duhu in ne poudarja javnega značaja znanja in znanosti, a vseeno ne predvideva odkrite in neposredne privatizacije javnih raziskovalnih institucij, obenem pa močno poudarja nujnost njihovega večjega povezovanja z gospodarstvom. Ta je argumetirana z objektivnimi značilnostmi razvoja svetovnega gospodarstva: aktualno krizo evroobmočja, padanjem konkurenčnosti Slovenije in EU v celoti ter vzponom Azije. Te neprijetne okoliščine je mogoče premagati le s pospešenim razvojem visokošolskega in raziskovalnega sektorja, povečanjem investicij vanj in njegovo reorganizacijo v smeri spodbujanja razvoja visokotehnoloških inovacij. Takšen model razvoja naj bi premagal evropsko krizo ter spodbudil gospodarsko rast, povečal obseg zaposlenosti in prinesel splošno družbeno blagostanje.

Tu ne gre (več) za klasično tehnokratsko neoliberalno argumentacijo, po kateri je treba javni sektor deregulirati, deloma privatizirati in vanj uvesti poslovni tip upravljanja zato, ker so poslovni modeli učinkovitejši, preglednejši in ker bolj optimalno razporejajo vire in večšine – tu se, v specifičnih pogojih monetarne in fiskalne politike EU, s čimer se bomo več ukvarjali kasneje, razvoj zasebnega sektorja oziroma gospodarstva prikazuje kot obči interes družbe kot celote. Le rast nas lahko potegne iz krize. Ker je pogoj rasti, tako trdi RISS, večanje konkurenčnosti in ker so pogoj večanja konkurenčnosti visokotehnološke inovacije in inovacije v poslovnih modelih, je tesnejše povezovanje raziskovalnega sektorja z gospodarstvom, uvajanje podjetniškega duha in poslovnih modelov v javne raziskovalne institucije, reorganizacija raziskovalnega sektorja na način, da bo ta začel proizvajati visokotehnološke in poslovne inovacije ter intenzivnejši prenos znanja v gospodarstvo, v javnem interesu. Javni raziskovalni sektor bo, če verjamemo tej argumentaciji, delal v javnem interesu šele in le toliko, kolikor bo postal bolj podjetniški in bo proizvajal inovacije, uporabne za povečanje konkurenčnosti gospodarstva. Velja tudi obratno, proizvodnja klasičnega, avtonomnega »samo akademskega znanja« v tej perspektivi pomeni družbeno neodgovorno in sebično početje v interesu, ki ni javen. Na tej točki se RISS pomembno razlikuje od neoliberalne ortodoksije – ne gre za zmanjšanje, temveč za zvečanje javne porabe in ne za privatizacijo javnih institucij, temveč za njihovo transformacijo v podporni podsistem za gospodarstvo.

Podobne diagnoze stanja svetovnega gospodarstva, strategije za reševanje Evrope iz krize in analize novega mesta in odgovornosti univerze in znanosti v teh strategijah lahko najdemo tudi v strateških dokumentih OECD (1996; 2004; 2010) in EU (Evropska komisija, 2010), torej ne gre le za lokalno problematiko, temveč za spremembe v načinu percepcije in organizacije visokošolskih in raziskovalnih sistemov na evropski in svetovni ravni. Te spremembe se na nekaterih mestih razlikujejo od klasičnih neoliberalnih politik, značilnih za polpreteklo zgodovino razvoja evropske univerze in znanosti, saj ne predvidevajo odkritih, neposre-

dnih privatizacij javnih visokošolskih in raziskovalnih institucij ter ohranjajo pomen univerze in znanja kot javnega dobrega. Obenem pa načrtovane reforme univerze in znanosti niso tako idilične in ne bodo imele nujno tako pozitivnih učinkov, kot predvidevajo njihovi lokalni in evropski strategji, zato si vseeno, ne glede na to, da deloma odstopajo od dosedanje neoliberalne ortodoksije, zaslužijo natančno kritično analizo.

ODPIRANJE ČRNE ŠKATLE ZNANJA

Na ravni EU se kot načrt rešitve za našete probleme pojavila inovacijska unija oziroma družba znanja 2.0 (če je bila prva tista v ZDA v devetdesetih). Nova družba znanja naj bi sanirala vse učinke krize – rast brezposelnosti, padanje socialnih standardov, stagnacijo produktivnosti in padanje konkurenčnosti Evrope v svetu. Načrt na prvi pogled izgleda enostavno in učinkovito: javne investicije v visoko izobraževanje in raziskovanje morajo biti izvzete iz siceršnjih rezov v javni porabi; javne univerze in raziskovalni inštituti se morajo bolje povezati z gospodarstvom in se reorganizirati tako, da mu bodo poslej proizvajali koristne inovacije; te inovacije bodo pospešile tehnološki napredek in povečale tako produktivnost kot kvaliteto ter s tem konkurenčnost izdelkov; rastoče gospodarstvo se bo širilo, kar pomeni več delovnih mest in več prispevkov v državno blagajno; več delovnih mest pomeni večjo socialno vključenost in blagostanje, večjo kupno moč prebivalstva in višje povpraševanje, medtem ko višji davčni dohodki visoko produktivnega gospodarskega sektorja sanirajo državni proračun; okrepljen državni proračun lahko omogoči več javnih storitev in večjo socialno varnost; poleg tega pa je delo v visokotehnoloških in drugih znanjskih dejavnostih in storitvah kreativno in stimulatивно ter zahteva visoko izobraženost in motivacijo, kar pomeni, da je strah pred *deskillingom* in alienacijo, ki sta spremljala prejšnje valove tehnoloških revolucij v kapitalizmu, odveč, vsaj če verjamemo novim teorijam rasti, ki so zadnji krik mode v uradni ekonomski vedi in ki predstavljajo teoretsko osnovo novih inovacijskih strategij.

Če je namen novih teorij rasti odpiranje »črne škatle« znanja (ki v klasičnih teorijah gospodarske rasti ostaja nematematizirana in se jo obravnava kot konstantno eksternaliteto, ki prihaja iz domene javnega sektorja), je namen novih inovacijskih politik njena ekspropriacija – »črna škatla« javne univerze in javnih raziskovalnih inštitutov predstavlja zalogo vrednosti, v katero lahko zasebna industrija čedalje bolj prosto in neomejeno posega ter ima čedalje več besede pri tem, kako bodo javne znanjske institucije delovale in kako bodo organizirane. Tako kot transformacija finančne krize v EU dolžniško pomeni, da bodo stroške težav finančnega sektorja, ki so posledica neoliberalne deregulacije finančnih trgov, nosili upokojeenci, javni uslužbenci in prejemniki socialne pomoči na periferiji evroobmočja (pri čemer zalogo vrednosti, ki jo po potrebi za pokritje svojih kriznih izgub ekspropriira zasebni finančni sektor, predsta-

A LOT TO OCCUPY

FOTOGRAFIJE: AJDA SCHMIDT, AMERIKA

Problem avtorskega prava že od samega nastanka, vsaj od Gutenberga dalje, vsekakor presega zgolj pravne dileme. Gre namreč za družbeno vprašanje in zgodba o začetkih razvoja Creative Commons je, tako pri nas kakor v ZDA, sprva predstavljala alternativo, toda čemu?

javi avtorskih del je pripravil vodstvo CC k razmisleku o odpravi uvoza licenc v posamezne države in osredotočenju na pripravo mednarodno veljavne licence. Med razlogi za vzpostavitev nove različice je tudi težavnost prilagajanja licenc v določenih primerih, tako bi novo verzijo le-te zgolj prevajali v nacionalne jezike, medtem ko bi povsod veljal enak tip licenc. Po drugi strani pa se je po desetih letih takšen zasuk zdel potreben, globalna raba licenc je namreč razlike med anglosaksonskim, kontinentalnim, azijskim in še drugimi načini zakonskega varovanja avtorskih pravic premostila v tisti meri, da lahko avtorji in uporabniki, ki se na pravo ne spoznajo dovolj, mednarodne licence hitro posvojijo. Nenazadnje poteka usklajevanje pri pripravi licenc na podlagi pobud številnih uporabnikov z vseh koncev sveta.

Digitalne tehnologije in internet omogočajo neizmerno svobodo in, paradokсно, vedno večji nadzor nad avtorski-

mi deli. Internet je izničil razliko med procesoma kopiranja in distribucije: s tem ko delo kopiramo in naložimo na računalnik, smo ga v popolnoma nespremenjeni obliki že distribuili. Izenačitev teh procesov je najprej seveda ogrozila glasbeno industrijo, ki je v boju za privilegije – kot talce – v bran vzela avtorje in glasbene izvajalce ter jim prejšnji mesec v EU izglasovala podporo »Zakonu sira Cliffa Richarda« in s tem podaljšanje zaščite avtorskih pravic s sedanjih 50 let na 70.

Digitalno javno dobro v kulturi pogojujejo materialni pogoji ustvarjanja, ki vzpostavljajo nova razmerja med materialnim nosilcem in vsebino, med produkcijo in reprodukcijo. Pobiranje intelektualne rente z neekonomski (pravnimi) sredstvi v kapitalističnih družbah ni nastalo iz nič, vprašanje brez *copyrighta* pa je, ali si digitalno javno dobro v svobodni kulturi lahko zamislimo tudi brez privatizacije splošnega intelekta in »svobodnega« trga. ∞

VRSTE CC LICENC

PRIZNANJE AVTORSTVA	
PRIZNANJE AVTORSTVA-BREZ PREDELAV	
PRIZNANJE AVTORSTVA, NEKOMERCIALNO, DELJENJE POD ENAKIMI POGOJI	
PRIZNANJE AVTORSTVA, DELJENJE POD ENAKIMI POGOJI	

SISTEM LICENCIRANJA CREATIVE COMMONS

PRIZNAVANJE AVTORSTVA	
NEKOMERCIALNA UPORABA	
PREPOVED POSEGANJA V DELO	
DELJENJE POD ENAKIMI POGOJI	

Vendar, kot je opozoril Lessig, CC ne predstavlja komunizma – ob teh besedah je na njegovi impresivni PP prezentaciji besedo komunizem, zapisano z rdečimi črkami, prekrižala črna kraca. Stališče ne bi moglo biti jasneje izraženo, nasprotno, profesor z liberalnimi načeli v svojih delih in predstavitev ostaja predvsem pragmatik. Družbe nam ni treba spreminjati, dovolj je, da ustvarimo alternativna orodja, ki bodo obstoječe družbene prakse sčasoma uvedla v spremenjen način distribucije in ustvarjanja avtorskih del.

EX PONTO

MEDNARODNI FESTIVAL
UPRIZORITVENIH UMETNOSTI
16.9. - 25. 9. 2011

KONEC ALI ZAČETEK?

1.

Pripoznali smo možnost ontološke subsumacije zgodovinske geneze.

2.

Ker kultura korespondira z anahronistično anarhijo univerzuma, smo se radikalno odpovedali vsaki konsistentnosti, vedoč, da je prav ta odpoved vir konsistence.

3.

Pripadamo postrevoluciji, času, ki ga ponazarja sintagma rob norosti.

4.

Konstitutivni element našega delovanja je paradoks.

5.

Naš edini odnos do tradicije je tihotapstvo.

6.

Naš pogled je usmerjen v detajl, v tisto, kar opredmeti ugodje.

7.

Naš aktivizem je konkreten, izražen je afirmativno, na način, ki omogoča izgubo duhamornega melanholizma.

8.

Stavimo na teatraličnost, ludističnost, veseli katastrofizem in proizvodnjo pozitivnega kaosa.

9.

B-51 je element in akter hkrati.

10.

Vloga B-51 je vloga shizofreničnega posrednika, ki ljubi kulturo zaradi njene razsvetljenskosti in jo obenem zavrača, ker kultura sama sebe pojmuje kot odrešitelja.

11.

B-51 nima enotnega konceptualnega aparata. Je le sprožilec razgaljevanja.

12.

B-51 udejanja koeksistenco najrazličnejših kulturnih in drugih družbenih praks ter jih sooča.

13.

Mi ne lažemo, lažejo nastopajoči. Naša resnica je zgolj gola pojavnost.

14.

Ideološka artikulacija patoloških partikularnosti nas ne zanima.

15.

Naš telos je destrukcija integrativno-regulativnih mehanizmov družbe in vzpostavitev razdružbljene družbe.

16.

Ne jemljemo se smrtno resno.

ČAKAJOČ NA...

ČAKALNICA

STARA ELEKTRARNA

19. 9. 2011

PIŠE ANITA VOLČANJŠEK

V režiji češkega umetnika Viliama Dočolomanskýja se je na Ex Pontu predstavila plesna skupina *Farm in the cave*, katere korenine segajo v leto 2001, njeni člani pa drzno in vehementno odpirajo rane iz (pol)pretekle zgodovine. Njihovo poslanstvo ni zgolj performativno-vizualno, prek gibov namreč želijo opomniti na že zabrisane in pozabljene spomine, ki v svoji srčiki skrivajo pereča vprašanja o zgodovini in narodu.

Vsak projekt nosi konotativno zgodbo, ki eksplicitno opozarja na prikrita in morda premalo poudarjena verodostojna in dokazana dejstva iz posameznih obdobij slovanskega življenja, predvsem političnega pa tudi kulturnega. Na ljudi in boleče spomine, odvzeto identiteto in popolno razčlovečenje prav tako apelira videna predstava *Čakalnica (Čekárna)*, ki zareže v eno najokrutnejših epoh zgodovine, v čas nacizma in internacije ter iztrebljanja Judov. Naslov *Čakalnica* aludira na internacijska, prehodna taborišča, od koder, vsaj za večino Judov, ni bilo več poti nazaj. Četudi je tematika poznana in aktualna, pa se vendarle – kopici filmov, knjig in ostalih medijev navkljub – znova dotika vsakega posameznika. Vprašanje nacionalne identitete je globalno in permanentno ažurno. Močno se dotika tudi slovenskega prostora.

Dočolomanskýjeva zgodba bazira na realni internacijski postaji Žilina (slovaško mesto), natančneje na železniški postaji (čakalnici) Žilina-Záriečie, kjer so internirani oropani zadnjega kančka človeškega dostojanstva, med njimi pa se – kakor v iskanju odrešilne bilke ali uživanja zadnjih trenutkov »življenja« zunaj bodeče žice – spletajo vezi. Režiser v odmevnejše polje zgodovinske mašinerije – arhivi so polni dokazov o interniranih, odpeljanih in v taboriščih umrlih ljudi – zariše paralelo z živim svetom. Tako je fizično obrabljena in preperela čakalnica nekakšno tranzicijsko

stanje, trk živih in tistih, ki drvijo v zloglasne produkte nacistične ideologije. Potniki – plesalci – so zbrani iz različnih časovnih obdobij, na kar smelo opozarjajo kostumi, v taktu različnih zvrsti glasbe pa se dovršeno zlijejo v celovito entiteto nekdanjega trpljenja in bolečine. Preživeli odhajajo v nov, morda res ne boljši svet (vendarle so preživeli), kamor jim ravnodušno sledijo potniki – naključni mimoidoči, ki niso vpeti v vojne sponje, realno še živi pa drve v plinske celice, kar uniči kakršnokoli iluzijo o srečnem koncu. Mrtvi so živi in živi so mrtvi, kar prinaša notfco o prihajajočem nacionalizmu. Mrtvi nosijo svoje zaprašene zgodbe in postavljajo nikoli razrešena vprašanja; iščejo mir in dostojanstvo, obenem pa njihova trpka prisotnost z močnim čustvenim nabojem že kar strašljivo opozarja na izvor sovraštva znotraj ene države in nosilcev iste preteklosti.

Znotraj »vmesnega« prostora, komentiranega in zvočno okrepljenega s strani komornega orkestra, se gibalno dovršeno in poenoteno spletajo zgodbe, tako ljubezenske kot prijateljske, vendar je kakršnokoli optimizem že vnaprej ugriz v gnilo jabolko. Možnosti rešitve ni, deportacija v zloglasna koncentracijska taborišča ne uide nikomur. Živi bodo umrli in preživelim čakalnica predstavlja diametralno nasproten pojem. Čakalnica kot odrivna deska v povojno družbo vsaj fizično živih ali, za internirane, bridki prostor spraševanja in ugibanja o njihovi že zapečateni usodi. Mreža odnosov, najprej trhljih, potem, vsaj na videz, trdno spletenih, se na samem (bridkem) koncu razreši v kaotično razglašeno teles, ki v navalu strahu in odkrivanja krute resnice izgubljeno iščejo svoj svobodni kotic znotraj hermetičnega prostora. Zaman. Temačna, a čustvena atmosfera razkriva vso bolečino nekega naroda, ki je še kako živa tudi v drugih evropskih državah. ∞

GOVORITI, JESTI, PITI IN NA LAHKO ZASLUŽITI

PLATONOV

MINI TEATER

23. 9. 2011

PIŠE ANITA VOLČANJŠEK

Madžarska predstava *Platonov* – lansko leto je slovensko občinstvo navdušila v ljubljanski Drami – je pod režijsko taktirko priznanega Zoltána Balázsa na gledališkem festivalu Ex Ponto eksplicitno apelirala na občinstvo. Znotraj okvira ruske zgodbe – Anton Pavlovič Čehov puščico nameri proti podkupljivi aristokraciji in propadajočim antijunakom znotraj kaotičnega ustroja družbe 19. stoletja – se zrcali podoba današnjega človeka. Duh sedanosti, ki se, zaradi bistva drame same, še ni docela izkristaliziral, je gledalcu omogočil permanentno percepcijo celotnega dogajanja, sicer baziranega na propadu naslovnega junaka. V ospredju vsekakor spremljamo burno (iskateljsko) življenje mladega, iskričnega in temperamentnega, toda propadu obsojenega Platonovega, ki dramaturško (ne)namerno – zasenči vse ostale. Tako motiva očetovstva in propadajočega posestva nista izpeljana do konca, saj se os dogajanja suče okoli Platonovih ljubezenskih pripetljajev, vmesne zgodbe pa služijo kot dodaten komičen *intermezzo*. Igralci animirajo občinstvo – dvoboj med Platonovim in Vengerovičem je, kot tovrstnim “elitnim” dogodkom pritiče, javen in igralca si svoje privržence poiščeta kar med obiskovalci – ki je vseskozi vpeto v dogajanje in prek hitrih in impulzivnih menjav vlog še dodatno poskrbijo za sproščenost in afektivnost.

Lik Platonov je izjemno dovršena in izpiljena podoba cinizma in donhuanstva – na posameznih mestih izzove smeh, kompenziran zaradi eksplicitnega truda po reorganizaciji takratne nazadnjaške miselnosti – ki se je v že vnaprej izgubljeno bitko proti izprijeni občini morali podal čisto sam. Če je Platonov v prvih dejanjih še viden obris razmišljujočega človeka, sicer ujetega v ženske čare, se proti koncu njegova transformacija spremeni v bolnega, tresočega se starca. Odvisnost od žensk in alkohola ter odpadništvo oz. nezmožnost vzpostavitve lastne identitete sta točki, ki sta v gostujoči

predstavi izrazito izpostavljeni.

Madžarska postavitev Čehovega (po krivici) manj poznanega teksta pa bazira na interakciji med odrskim dogajanjem/igralci in avditorijem ter občinstvom samim. Scenografija je minimalistična in zreducirana; vanjo se vehementno integrira peščica najpomembnejših dramskih junakov, ki obkrožajo protagonista. Fokus percepcije se giblje znotraj štirih kotov aristokratske biljardne mize, ki je metafora in parafraza obenem. Spletanje odnosov med osebami je nazorno in režijsko odlično – biljard je vendarle matematična, torej zapletena igra – etablirano prek brzečih barvnih krogel, ki mestoma poustvarijo popoln kaos. Kaotično je tudi Platonovo dojetje sveta in ljudi; človek je vendar tako drugačen od meščanskega življa. Biljardna miza in njeni pripadajoči deli so praktično uporabljene za prikaz “realističnih” Čehovovih rekvizitov.

Znotraj zreduciranih odnosov je v oči bijajoča vodilna zgodba Platonovega, ki je skušal spremeniti filozofsko kolesje, vendar so ga na stari tir pijančevanja in brezbržižnosti vedno znova (po lastni neumnosti) zapeljale ženske. Ki tokrat, začuda, ne hlepajo po Moskvi, ampak neživi ideal nadomestijo s prav nič kaj platonovskim hrepenenjem po Platonovemu. Posnetek miselnosti postromantične (meščanske) družbe: govoriti, jesti, piti in na lahko zaslužiti je v Balázsovi režiji pretanjeno, vendar nekomplirano rekonstruiran kar prek družabne igre. ∞

STROGO ZAUPNO

LEKSIKON YU MITOLOGIJE

CANKARJEV DOM

16. 9. 2011

PIŠE SONJA ZLOBKO

I leta 2004 je bil izdan *Leksikon YU mitologije*, ki so ga pred tem leta 1989 načrtovali Dubravka Ugrešič, Ivan Molek in Dejan Kršič. Z 912 gesli združuje kolektivne spomine polpretekle zgod(b)ovine. Po knjigi pa smo *Leksikon YU mitologije* dobili v drugačni produkciji – pod taktirko Oliverja Frljića na odru Linhartove dvorane Cankarjevega doma v okviru letošnjega 18. Ex Ponta. Jugoslavija skozi prizmo popularne kulture in prizmo obrekovanj je tista Jugoslavija, ki smo jo potegnili iz daljnih kotov spomina ali pa smo zgolj obudili neke odmevajoče osvetlitve nekotič aktualnega dogajanja. Frljić je v predstavi želel razbiti vsakodnevne nostalgije reminiscence s hiperboliziranimi biografijami jugoslovanskih zvezd, ki so zaznamovale sceno, in s tem vstopiti v samo središče nastanka ter nadaljnega procesa mitologizacije vsameznih dogajanj. Proces so sestavljale zgodbe o ljubimkanju med Sonjo Savić in Mileno Dravić, skrivna ljubezenska zveza med Kustorico in Lepo Breno, razkrito očetovstvo Bate Živojinovića, čigar otrok je bil Dino Dvornik, kar je bil povod za prepir med Bato in Borisom Dvornikom, nadomestnim očetom Dina. Vendar se vsebinsko predstava ne zadržuje tukaj, nasprotno, dekonstrukcija mitologizacije vsakodnevnih dogajanj, katerih proces nastajanja je v očeh Frljića homologen velikim političnim mitom (in s tem naj bi predstava implicitno nosila v sebi večjo tenzijo), se sprevrže v konstrukcijo nekakšnih novih hipermitov.

Ex Ponto, ki predstavlja most med Vzrodom in Zahodom, je otvorila dotična predstava, ki z navezovanjem na proces ustvarjanja mitov označuje stičišče veznih členov teritorija med omenjenima geopolitičnima razlikama. Je želel Frljić povedati, da so Jugoslavijo, združeno stičišče, skupaj držale mitologizirane vsakdanje banalnosti nekkih posameznikov? Da ta prostor po razpadu nima več nobene šanse, da bi se deklariral kot polje združujočih se nasprotij? Da smo se federacije razkropile med geopolitična skupka, kjer je stičišče nasprotij ostalo le še sentimentalno nostalgijno breme? To se je lahko zaslutilo, a v predstavi, kjer je

izhodišče tematska zlata jama, je ostalo zgolj pri indikatorjih velike zgodbe, pri indikatorjih potencialnega kritičnega modela neangažiranih nizaniz izumetničnih pozicij pomembnosti. Proces mitologizacije – razbijanje starih mitov za zajetje procesa nastajanja novega hipermita – se sicer zdi duhovita in intrigantna poteza, a hkrati v dotični izvedbi brbota kot samoumevni destruktor skorajda baročnih priložnosti še tako dobrega izhodišča. Vse se razvija skozi slednja nekakšnih naključno podanih osnovnih elementov »strogo zaupnega« trača, ki potem preraste v občini jugoslovanski mit, ta pa melodramatično sporoča: »V Jugoslaviji je vsak jebal vsakega.« Razumljivo, da bi se lahko celotno predstavo vendar bralo tudi kot zgolj in samo odkrivanje mehanizma ali principa, a da bi radikalno posegel v to aktualnost, se je zdelo premalo intenzivno.

Tanko noto izjemnosti so v predstavo vključili drugje. Iskreno tenzijo so ustvarjale šele dokumentarne samoreferencialne rešitve, ki so razkrivale predstavo – gledališče kot prostor ustvarjanja mitov. Monolog o nostalgiji po vstajenju dramskega igralca in o vstajenju dramskega gledališča je s filigransko dodelanimi humornimi izpeljavami poleg zgoraj omenjene mitologizacije jugoslovanskega obrekovanja vlekel vzporedni mit. In v tej poslednji instanci se je velikopoteznost Frljićeve taktirke začela odkrivati. Ne prepripi med Sonjo Savić in Mileno Dragič, niti ne strastna erotika med Kustorico in Lepo Breno, pač pa kratka dokumentarna spominjanja igralcev, ekstrat iz ustvarjanja procesa drame, že dotaknjen monolog in tako naprej so bili elementi, ki so odkrivali proces mitologizacije gledališča. Slednje iz malih drobcev sestavljanke kaže in govori o velikem dogajanju, o velikem mitu modusa operandi človeštva, če ne celega, pa vsaj skupnosti. Skratka, gledališče hipermitologizira bolj ali manj različne resničnosti. A z ravno drugačnim učinkom. Če je uspelo vsem jugoslovanskim zvezdam večera in pretekle pop kulture vstopiti v nov mit, je samoreferencialnim pasażem uspelo vstopiti v proces gledališča ter hipermitologiziranja in ga razkrinkati (kot že velikokrat prej komu drugemu).

MESNICA

MESNICA

GLEDALIŠČE GLEJ

23. 9. 2011

PIŠE ZALA SAJKO

Vokviru letošnjega Ex Ponta se je v Glejevem hlevčku odigrala tudi »glasbeno-gibalna predstava v obliki rock-*rap*-opere« avtorice Sabine Schwenner ter soustvarjalcev in soizvajalcev Miha Blažiča (N'Toko), Andreje Kopač, Bena Novaka, Veronike Valdes in Uroša Potočnika. Sabina Schwenner, sicer koreografinja, plesalka in pedagoginja na KGBŠ, se je tokrat predstavila kot avtorica in režiserka postdramske lepljenke z naslovom *Mesnica*.

Predstava se je odprla s plesnim solom mladega plesalca Bena Novaka in se nadaljevala z homofobnim in šovinističnim monologom (v smislu subverzivne afirmacije, se razume) alfa samca (Uroš Potočnik). Nato na prizorišče stopi Miha Blažič – N'Toko – in začne se prizor čudaškega intervjuja z vprašanji in odgovori tipa: »Zakaj pa recimo ne marate, da so tipi ful zrihtani? Ker mi grejo na kurac brčice,« ki odpre vrata v družbeno-kritični diskurz predstave, ki se tu prvič, potem pa še velikokrat podrgne ob plehkost sodobne družbe. Nadaljuje se v istem tonu s prizorom o alfa samcih in samicah, njihovem odnosu ter do beta samcev in samic, ki se kajpak konča z grupičem.

Odnos med besedilom, ki ga nekje ob strani pripoveduje N'Toko, in plesom, ki se dogaja ločeno od govorca, je enoznačen in ilustrativen, skratka, na prvi pogled ne preveč domiselni. A ravno s to ilustrativnostjo na igriv, malce ironičen način opozori na kruto darvinistično plat kapitaliz-

ma, kjer so ljudje (v nekaterih segmentih družbe) cenjeni predvsem po tem, katere znamke so njihove obleke in koliko avtomobilov imajo doma (tudi tukaj je znamka ključnega pomena). Se pravi tisti, ki za svojo identiteto porabi največ denarja, je v nekem okolju na vrhu socialne lestvice. Imeti mora seveda tudi talent za imidž ali pa še za to koga najame.

Predstava tematizira meso z različnih vidikov. V ospredje stopi ena od dandanes bolj aktualnih in tudi debilnih tem: vegetarijanci in mesožerji (vegani so nersramno izpuščeni). Sledita dva prizora, ki se malo norčujeta iz vegetarijancev, malo iz mesojedcev in veliko iz tega, da tej delitvi sploh pripisujemo pomembnost. Vegetarijansko-mesožerski vidik se, skozi intervju z avtorico predstave Sabino Schwenner v naslednjem prizoru, izpelje v temo obsedenosti z lastnim mesom/telesom. V tem, najmočnejšem prizoru celotne predstave, Miha Blažič sprašuje avtorico, če se poslužuje katerega od modernih super kul načinov rekreacije, duhovne rasti in *selfimprovementa* nasploh (*neodance*, *wellness*, *power* joga, skupine za samopomoč ...), medtem ko avtorica visi z mesarskega kavolja kot napol zaklana krava.

V predstavi se zvrsti še nekaj bolj ali manj komičnih prizorčkov, ki se vedno znova vračajo na te tri vidike: kupovanje identitete/stila, vegetarijanci vs. mesojedci in obsedenost s telesom/diktatura zdravja in lepote. V enem od prizorov

celo na duhovit način razvrstijo vegetarijance in mesojedce v podkategorije. Vegetarijance lahko seseklamo na najstniške (ki so vegi iz upora proti staršem), hipijevske (umetniki, aktivisti, skvoterji, alternativni zdravilci ...) in japijevske (katerim prehrabne navade diktirata diktatura zdravja in moda). Mesojedce lahko razkosamo na ruralne (ne poznajo koncepta vegetarijanske prehrane), urbane (so tolerantni do vegetarijancev) in urbano-ruralne (ki so največji sovražniki hipijevske vegetarijancev). Ponovita se tudi prizor o alfa samicah in samcih, ki v drugo – z zamenjano zasedbo – zadane ravno pravo mero absurda (dramaturgija: Andreja Kopač), in prizor »ali paradizičnik tudi čuti?« Ta govori o nepotrebnosti in absurdnosti podjebavanja med mesojedci in vegiji.

Predstava se konča z rap songom Mihe Blažiča, ki povzame vse aspekte, s katerimi so se v poteku predstave ukvarjali, medtem ko se vsi nastopajoči valjajo en po drugem, kot nek zajebantski citat slavnega performansa Carolee Schneemann *Mesene radosti* (1964), če izvzamemo goloto, zrezke, crknjene kure (o kurah bi se sicer dalo debatirati, glede na to da sta se v enem od prizorov dve nastopajoči prelevili v kokoši) ter ribe, kar je bilo v redu, glede na to, da se med celotno predstavo nihče od nastopajočih ni jemal posebej resno.

Skozi predstavo sta tekli dve ločeni liniji govornega in plesnega *parta*, katerih

odnos se je vseskozi spreminjal. Od prizorov, kjer je gib enoznačno in na prvi pogled nedomiselnostno ilustriral besedni *part*, do prizorov, kjer je bil odnos bolj kompleksen. Pa tudi prizori, kjer je bil ples le mehansko ponavljanje nekega zaporedja gibov in je bila povezava z besedilnim delom le asociativna ali pa atmosferska. Če kot tretjo linijo dodamo še glasbo (Miha Blažič), bi lahko rekli, da je s svojimi industrijsko obarvanimi zvoki uspešno podpirala malce trši ritem predstave in, kjer je bilo to potrebno, ustvarila divjost ali pa tudi hladno atmosfero. Včasih pa se je zdelo, kot da prizorov in linij, ki tečejo skozi njih, ne povezuje nič drugega razen kovinski kavljivi za obešanje mesa in v tem smislu bi si človek želel malce več koherence med samimi elementi uprizoritve. Meso kot spoj pač včasih ne zadostuje. ∞

URA HRVAŠKE ZGODOVINE GENERACIJE 1991 - 1995

GENERACIJA 91.-95.

SLOVENSKO MLADINSKO GLEDALIŠČE

25. 9. 2011

PIŠE SONJA ZLOBKO

Kako naključno je znanje zgodovine, je očitno iz programov in učbenikov obveznega izobraževanja. V času, ko so bili narodni junaki predstave *Generacija '91-'95* rojeni, sem sama začela hoditi v osnovno šolo. In kljub temu da je nekaj kilometrov (dvomim, da cifra oddaljenosti presega 100 km) stran pustošila vojna ultimativnih nacionalizmov, nisem vedela o njej skoraj ničesar. Kot ne večina prijateljev. Razen tega, da je. To vedenje se je v tej točki povsem zamejilo. V ideološki karanteni smo se ji izmikali, kot da bi bila vojna nalepljiva, in s tiktakanjem šolskih ur ob bralni znački, prvih minitestih in šolskih krožkih, če se ne sprenevedam čisto nič, *mi* tukaj pozabili na vojno *tam*. Že večkrat. A mladeniči iz Hrvaške so v predstavi Dežuloviča, Ferčeca in Šeparoviča *Generacija '91-'95* pokazali institucionalizirano in domačijsko-domovinsko znanje o zadnji vojni, o katerega sigurnosti in trdnosti sama še zdaj ne morem sanjati (na nek specifičen način pa niti ne želim). Do potankosti natančno (s pretiravanjem rečeno) so strmeli v sliko z ideološkimi potezami kot v zgodovino, ki jo lahko ulovimo. Institucionalizirano »resnico« oz. zgodovinska dejstva so v intervalih prekinjale resnice posameznikov. Slednje so jasno predstavljivo podobo brez kakršnihkoli olajševalnih oprijemališč kazile v kaotično, saj so nakazovale, da je resnic več kot ljudi.

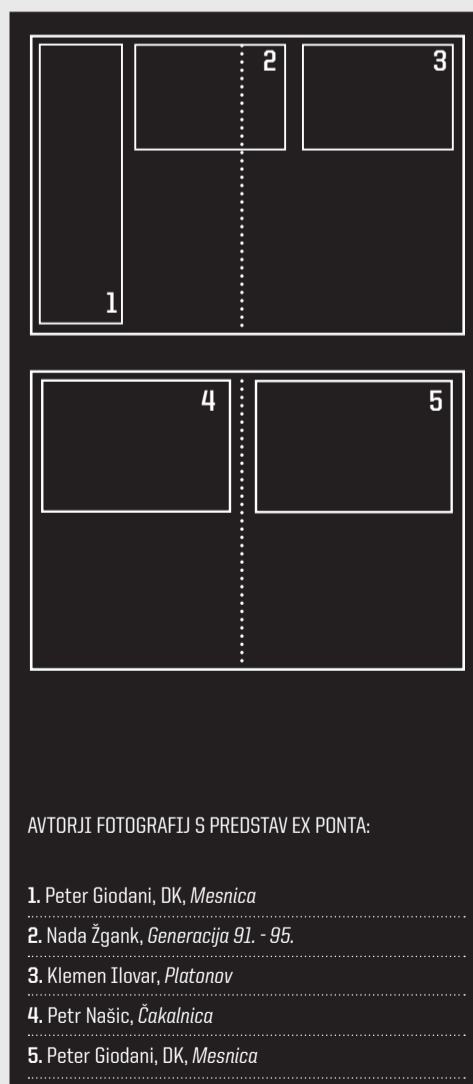
Prikaz tega je baziral ravno na dualnosti omenjenih dveh izstopajočih resnic, torej implicitno na teoriji in praksi, na podatkarški zgodovini in dokumentarnem delu predsta-

ve. Okvirno bi lahko zarezali v predstavo po drugi tretjini, kjer je režiser dokumentarno-fikcijskemu odvzel priložnost manifestiranja bližnjepreteklega dogajanja, pod žarometi pa je zažarela dokumentarna kvazirealnost, podkrepjena z zgodovinskimi dejstvi – v smislu neke odrsko simulirane sedanosti posameznikov. Prvi del temelji na romanu Dežuloviča *Jebo sad hiljadu dinara*, kjer osrednja zgodba govori o hrvaški skupini vojakov v uniformah Armije BIH in o bosanskih vojakih v uniformah HVO, ki si stojijo nasproti na različnih bregovih vasi. Sovražnika naenkrat ni več. Vsi vedo, da sami ne nosijo pravih uniform, prikriti nasprotnik namreč nosi njihove in je manifestiran kot oni. Pobjitati se *med seboj* je nedopustno. Stavek »*Ali misliš, da oni vedo, da smo mi oni?*« šiva identitetno brazdo, ki je ločila vojake na njih in druge, ter odigra vlogo ritmiziranja strahu in dvomov. Ta čustva pa niso potencirala nasilja, niso bila katalizator strategije za boj, ampak strategije za predajo. Psihološki preobrati so vodili do rekondilacije skupin.

Drugi del je scensko spominjal na nebrzdano tiskovno konferenco, kjer so imeli vsi vnaprej zastavljena ista vprašanja, s katerimi so želeli zaobjeti podatke o rojstvu, veri, nacionalnosti, zgodovinska dejstva o vojni, naučena v šoli, in doma privzgojeno resnico o vojni. Govori so se prekinjali z nacionalističnimi pesmimi, kričanjem nacionalističnih žaljivk, poudarjanjem drugačnosti, ki so v gledališki »večni sedanosti« aluzirali na kontinuiteto/minljivost sedanosti naše resničnosti. Fantje, ki so igrali v predstavi, so

posebej pritegnili pozornost s takšnimi avto-referencialnimi elementi, ki so sami po sebi irititali, a – bizarno – v kombinaciji s prvim delom prestave delovali še zares nasilno. Psihološka agresija, ki je povzročala strah pred ubojem in smrtjo v prvem delu, je zaradi posrečenega spleta naključij zamenjanih uniform na piedestal postavila vprašanje, ki zastavlja skorajda esencialno sliko kvalitativnih odnosov – iskanje Drugega v sebi. V drugemu delu pa Drugega ni bilo več v Njih. Izginil je in z njim tudi možnost katarzične pomiritve. In da bi slika postala še bolj neprijetna, se je esenca posameznikov na odru reducirala samo v nacionalno identiteto. Obstajali so samo še bolj ali manj Hrvati.

Uprizoritev je bila presenetljivo banalna. S fizičnim teatrom, ki je predstavljal tempirano vojaško urjenje, hkrati aluziral na trdnost, pripravljenost in mogočnost vojske zunaj vojne – torej institucionalizirano resnico – so iskali stabilnost te resnice. Toda dokumentarno nasprotje je zamajalo to stabilnost, in to s tem ko je na osi psihološke agresije, dvoma, strahu pa tudi nasilja našlo pomnogotereni ducat resnic – igralo je 12 mladeničev. Prepojeni z nedoživeto preteklostjo so konkretizirali resnice z večjo intenziteto, kot je bilo pričakovati. In to postane jasno šele v drugem delu. Da je prvi del v predstavi za pomoč artikulacije drugega, da je prvi del nastavek za razumevanje ukoreninjene agresije, da je prvi del zato različen, ker nas neposredna izkušnja in čustva še lahko pripeljejo do Drugega. Ker je po teh letih drugi del tisti, ki bi se ga morali bati. ∞

AVTORJI FOTOGRAFIJ S PREDSTAV EX PONTA:

1. Peter Giodani, DK, *Mesnica*

2. Nada Žgank, *Generacija 91. - 95.*

3. Klemen Ilovcar, *Platonov*

4. Petr Našić, *Čakalnica*

5. Peter Giodani, DK, *Mesnica*

piše: Jurij Smrke
ilustracija: Fak
napisi: Istvan David

Z drugimi besedami
revolu Cionarna mi-
sel se ne sme ogiba-
ti identitetni
politiki, temveč
se mora skozi
njo pregrizti
in se od
nje
učiti

jebeš k. slovence 2. del

Austrijska državna pogodba

Fúko je za seboj pustil razdejanje. Dedek je ležal na tleh, blaženo razmesarjen. Dekletce je bilo ganjeno in zeleno po obrazu. Želja, ki se je nabrala v njej, je dobila simptome, ko je Fúko že skulirano zahajal za previsom. Spustil se je nizdol in lazil z grebena na greben, iz doline v dolino. Njegova silovita ostrina je rezala vlažno noč. Okrog toplih senc mu je pihal veter. Oči je imel spuščene. Zatopljen je bil v svoj pohod in le vsake toliko je pogledal gor, da bi bilo vse, kar vidi, nova drevesa in novi spokojno nežni valovi pokrajine. Hodil je globoko.

Zdelo se je, kot da je njegovo iskanje brez konca in da se bo izgubil v njem; da nikakor ne more najti srčike tega poletnega gozda. Kljub temu je čutil gotovost, da se bo zgodilo, če bo le dovolj dolgo vztrajal pri tem prijetnem sprehodu. To ga je pomirilo in mu naklonilo osvobojen prostor, kjer so njegove misli lahko opravljale ena z drugo in prek tega Fúko z nekaterimi stvarmi. Za začetek se je spustil v prepir s pripovedovalcem.

Smrke je padel v tisto hosto kot drek v Grand Canyon. Razmazal se je pred Fúkojevimi nogami: »Pozdravljen, drek.«

»Zdravo.«

Tišina.

»Šiat,« Smrke je bil nekoliko zaprepaden. Kot drek za prepadom. Ni še povsem dojel trdote tal, na kar je kazalo njegovo gobezdajoče besedičenje v prvih trenutkih druženja z lastno domišljijo. »Huda hosta,« je dejal, ne dojemajoč obraza kompanjona, ki je bil prav tako hud. Model je strmela v svojega stvarnika, brez besed in z nečim za hladno iskretim se bregom misli.

»Smrke ...« Začel je odpenjati hlače. »Midva se morava nekaj zmenit.«

»A tako,« je rekel Smrke in slekel majico.

»Tako. Veš, jezik je jebena stvar. Če človek ne zna ravnati z njim, je bolje, da ga pospravi za zobe ...«

»Tako kot kurac.«

»Ne, bolj. Z jezikom lahko narediš veliko več škode kot s kurcem.«

»Kaj pa vem,« je porekel tisti, ki o sebi govori v tretji osebi, prijel Fúkoja za teme in nagnil njegovo glavo v stran. »Poslušaj,« je zamrmral, z jezikom sledeč liniji njegovih vratnih mišic od ušesa do ključnice, »po moje je ključna perspektiva. Če kaj vem, stari še vedno onemoglo leži na tleh je dilnice, krvav in podelan.«

»Ti banalna pizda,« mu je odvrnil s kurjo poltjo prepredeni protagonist.

»Občutljive bradavičke imaš, Fúko.«

»No, to bi lahko bila prva točka najinega sestanka ... Hočem, da me preimenuješ v Saša in me sklanjaš po srednjem spolu.«

»A tako,« se je Smrke sklonil po njegov spol in ga nežno pridržal v rokah, »Saša?« Gledal ga je v oči, dokler ni začel utripati.

»Tako. Jezik nam postavlja ovire pri osvobojanju. Nikakor nočem, da bi ljudje mojo identiteto dojemali v relaciji do tega, katerega spola so partnerji, ki jih v zgodbi izbiram za spolno !a-a-a-h! občevanje.«

Kurac se osvobaja, raste, pridobiva prostor pod vplivom jezika.

»Vsekakor ne, ampak jezik je težko osvoboditi spola ... Prav tako bodo potrebni hudi napor, da folk ne bo o tebi več razmišljal kot o navadnem pedruhu (Hardt in Negri 2010: 301). Previdnost pa si vsekakor nalagam za dolžnost.« Od čvrstega golega trebuha do papeške

glave se je grickajoč sprehodil po udu.

»DobAr si ti, jebentirit, ampak ti še ne zaupam povsem.«

»Pa boš. Iz globočin mojega grla bo prišla še marsikatera pametna stvar ... Velika, čvrsta, sveža misel.«

...

»Hmm ... Tudi tvoji prsti niso kar tako ...«

Saša je bilo že kar napeto, njegove žile so počasi izstopale.

»Če se mi predaš, bom počasi razkril binarno dojetje seksualnosti na podlagi spola soobčevalca kot historično partikularen fenomen, ki služi točno določenim oblastnim mehanizmom, in razkrinkal določene razlike, ki so morda veliko bolj pomembne. Kategoriziral vas bom po tem, koliko fukate, koliko je vaša samopodoba odvisna od dobrega seksa, koliko ste mentalno vpleteni v seksualne odnose in tako dalje (Kosofski Sedgwick 1990: 25).«

Vlekel je njegovo otrdelo mrcino kot Nemčija evropsko gospodarstvo. Saša je umiralo. Oči so kazale belo, trzalo je kot mokra riba na suhem.

»No ... glede na to, kolk te rajca moj intelektualni diskurzček ... te mogoče uvrstim tudi glede na to preferenco. Kdo ve, mogoče ti zato ne bodo dovolili posvojiti otrok. Kurbež.«

»Haha,« se je zasmajalo Saša. »Dokler mi obljubiš večno možnost za transformacijo in odprtost razmerij ... Potrebni bodo številni napor.«

»Ena transformacija je gotovo končana,« je, občudujoč veličastnost oslinjenega mesa, odvrnil Smrke, »odprtost pa lahko preveriš kar sam.«

Oprl se je ob drevo, Saša pa je z neučakanostjo od Dedka mraza zadetega sedemletnika raztrgalo prejemnikovo rit. Kriki so odmevali do Gosposvetskega polja, orgazmi so švigali kot laserji stormtrooperjev. Nadaljnje komparacije so odveč. Zaspala sta v objemu in sanjala o neskončnih transformacijah njunih singularnosti. Smrke je imel spermo v bradi.

Ko se je Saša zbudilo, je pripovedovalca že zdavnaj posrkalo nazaj na njegov delovni stol. Sproščen kot driska je pisal naprej.

Saša je sedelo naslonjeno na drevo. Še vedno so ga nekoliko jebale lastne misli. Falocentričnost celotnega dogajanja mu je šla na kurac (lol). Nadaljevalo je svoje tavanje po gozdu in naletelo na papir. Na njem je pisalo: »Staatsvertrag betreffend die Wiederherstellung eines unabhängigen und demokratischen Österreich.«

»Hmm,« si je reklo in sledilo listom. Korak za korakom je v rokah držalo večji del Avstrijske državne pogodbe. Čelo se mu je premo sorazmerno mrščilo vse do vrhunca, ko je sredi hoste ugledalo golo žensko. Bila je tam.

Mila kot pravna država, lepa kot demokracija, si joča kot osamosvojitelj! Bila je hladna. Bila je mrtva. In ni se premikala. Tako kot recimo kamen. Ko jo je Saša pobliže pogledalo, ko je odstranilo zadnje strani pogodbe z njenega života, si ni moglo kaj, da se ne bi čudilo njenemu vsemu ... Zanj je bila najlepše bitje na svetu, bitje, osvobojeno vsega nacionalnega. In vendar ji je desna pest počivala na srcu, skupaj s sedmim členom.

Torej. Moški protagonist, ves zajeban, pameten in aktiven do skrajnosti, je sredi spokojnega gozda našel najbolj pasivno, čisto, nebojgleno bitje na svetu. Sledilo je nekaj povsem nepričakovanega.

Klečeč jo je vzelo v roke in opazovalo njene izje-

mne veke. Potipalo jo je za ušesom in začutilo, kako čudovito tesna je bila vrzel za najtršim delom hruščaste skodelice. Njen jezik je bil strastno negiben, njene dlesni strašljive. Dlan je s trebuha, nekoč nedvomno zmožnega številnih čudovito ploskih valovanj, prestavil za previs. Pogrešajoč toploto na notranji strani dlani, se je ozrl v njen obraz, kot da bo zdaj zdaj reagirala. Takrat je odprla oči.

NOT.

Položilo jo je na hrbet in zajahalo čez torzo. Tako je lahko s prsti seglo med njene lase in masiralo glavo. Včasih z blazinicami, včasih z nohti, včasih z njenimi lastnimi lasmi. S palcem je segalo prek senc, obrvi in vek, za ušesa. Nato je ženski v tišini potrgalo pas las. Ene-ga. Za. Dru-gim. Tisoč po tisoč. Od čela do zatilja, dokler se ni razkrila sladostrastna avenija gole krvaveče kože, ki je kar klicala po pojočemu jeziku. Lizalo je skalp in masiralo vrhnji del vratu. Obrčajoč se v živalskem skoku, je zagrizlo v mehko meso med njenimi stegni. Konceptualno je zagrabilo mrtvo dehtečo pizdico med oba palca in kazalca ter zagrizlo kot v sendvič s klitorisom (Hardt in Negri 2010: 296). Zadeve so postale vlažne. Zavihtelo se je dol z njene-ga telesa in izmed nog nadaljevalo poč.

Zelo težko bi opisali količino slin in slasti, ki se je Sašu nabirala med zobmi, še teže pa potoke krvi in strasti, ki so se pretakali po tistem spokojnem gozdu. Vsekakor je minilo bolj energično in hitreje, kot si lahko predstavljamo. Njeno telo se je treslo pod ugrizi, kosti so pokale. Ko je požrlo maternico skupaj s kričečim fetusom, se je spustilo še globlje in še dlje. Zarinilo je jezik v anus in tako silovito ugriznilo v cedečo se bližnjo okolico, da bi skorajda izgubilo lastno okuševalo. Dlje ko je trgalo, manj je je bilo, dokler ji ni iztrgalo sapnika, polizalo in zmlelo vretenca ter razčesnilo lobanjo ravno na mestu potrganega lasišča.

»UWAAAAAAHHHHAARRRRRRAAAA!« se je zadrlo. Kolena so mu nekoliko klenčila, zatreslo se je in od izčrpanosti zgrudilo na tla. Hlipajoč v zadihanosti.

Minilo je nekaj ur. Dremajočih in razsvetljujočih. Ob prvem stoječem pogledu naokrog je bilo jasno, da se ni spremenilo popolnoma nič, razen okrvavljeno-sti bližnje okolice. Stoječ med dvema polovicama bivše Slovenke, bivše ženske, bivše belke, se je zadrlo: »Nisem to, kar sem, sem to, kar bom!« Nato je padlo po tleh. Nekaj ga je nekam zadelo in zavestne funkcije so odpovedale. ☹

DODATNO BRANJE:

Hardt, Michael in Antonio Negri. 2010. Skupno. Ljubljana: Študentska založba.

Kosofski Sedgwick, Eve. 1990. Epistemology of the Closet. Berkeley, Los Angeles: University of California Press.

UMIRANJE NA OBROKE

Večno umirajoči, nikoli umrli.

PIŠETA *Katja Šircelj, Aljaž Vindiš*

ILUSTRACIJA *Dejan Kralj*

Kljub občutku, da je slovenski medijski prostor že zdavnaj prenasičen, vse več je namreč televizijskih in radijskih programov, revijalnega in časopisnega tiska, občuten je tudi porast spletnih medijev, pa njihova številnost in razpršenost še ne zagotavlja ta pluralnosti in demokratičnosti medijske krajine, prej nasprotno. Velik problem predstavljajo lastniki medijev. Predvsem nezadostnost medijev v javni lasti, kljub poskusu njihove privatizacije v devetdesetih, ki je spodletel do te mere, da je dvajset let kasneje država zopet posredni ali neposredni lastnik največjih. Država si je tako ustvarila izvrstne pogoje za nadzorovanje in poseganje v medijske vsebine. Problem pa ni zgolj v medijskem lastništvu, temveč tudi v produkciji medijskih vsebin, njihovi koncentraciji. Razpolagamo z dvema vodilnima televizijskima programoma in tremi splošnoinformativnimi časopisi, kjer nastopajo isti akterji, ki na isti način govorijo o istih rečeh, zavzemajo iste pozicije in vedno znova reproducirajo iste reprezentacije. Koncentracija praznih vsebin. Koncentracija, ki ne zagotavlja raznolikosti informacij in percepcij.

Večina medijev državljanom poroča o dogodkih, ki so tesno povezani z Ljubljano in ožjim evropskim prostorom, v tematskih sklopih dominirata politika in črna kronika, vse polno je komercialnih vsebin in oglaševanja, redka pa je izpostavljenost tem, ki se ukvarjajo z marginalnimi skupnostmi, subkulturami, neodvisnimi organizacijami, vprašanjem migracij, študentsko situacijo, prav tako sta iz poročanja pogosto izločeni znanost in tehnologija. Izbira potrošnikov medijskih vsebin je tako omejena z generičnimi in neuravnoteženimi medijskimi vsebinami, ki so zgodovinsko izzvale vzpostavitev alternativnih medijskih platform. Šibkim mnenjskim medijem in njihovemu perverzemu odnosu do Države in Kapitla se v brk postavljajo alternativni mediji, ki radikalno in brez večjih kompromisov intervenirajo v medijsko krajino.

Najbolj preprosta definicija neodvisnih medijev se ponuja iz negacije korporativnih medijev. Neurejeni, nenadzorovani, nekonformirani in nedisciplinirani nastajajo zunaj uveljavljenih medijskih institucij in se od korporativnih medijev bistveno razlikujejo v načinih produkcije in distribucije, v svojem konceptu poročanja in estetiki, ter dialogu (!) z občinstvom. Neodvisni mediji so hkrati posamezniki in skupina, njihov program predstavlja več kot le seštevek svojih posameznik delov. V vsebinah se jasno oddaljujejo od populizma. Večina takšnih medijev zaznamuje neprofitnost ter so v veliki meri brezplačni in zato prosto dostopni vsakomur. Visok delež jih predstavljajo študentski neodvisni mediji. Mnogi od njih že dolgo beležijo branost, poslušnost in gledanost onkraj študentske skupnosti, saj s kvaliteto pisanja in oddajanja ter žanrsko inovativnostjo kot jedrom njihovega vsebinskega koncepta predstavljajo možnost neke druge realnosti, nefabricirane, nedomerirane, nericiklirane realnosti. Odpirajo družbena vprašanja in bralce pozivajo k stalnemu prevpraševanju informacij, s katerimi je zasičen njihov življenjski prostor. Prazna stran postane izrazno sredstvo, ne zapravljen oglaševalski prostor. Šum postane statement. Slika prestopi fizični in miselni okvir ekrana. Vsebinska je forma in forma vsebinska.

Večni problem teh razkolniških medijev je, kako nepresenetljivo, financiranje. Zdi se prepuščeni mačehovskemu sistemskemu financiranju in projektnemu prosjačenju na državnih in evropskih razpisih. S problemom finančne agonije in sistemskega nerazumevanje se ukvarjajo prav vsi slovenski študentski neodvisni mediji – Katedra, Narobe, Razpotja, Radio Marš, Radio Student in Tribuna so mediji, katerih prihodnost je nejasna. Morda ja, morda ne.

SISTEM V RAZPADANJU

Primer: Tribuna. Prva obravnava. Finančno mrcvarjenje Tribune se je začelo spomladi 2010 z menjavo vodstvene garniture Študentske organizacije univerze v Ljubljani. Zaradi finančnega fiaska njene predhodnice je bilo ob sprejemanju novega proračuna napovedano rezanje finančnih sredstev po sistemu vsakemu nekaj, nikomur dovolj. Organizacija se je, kljub tehtnim razlogom za to, da se nekatere manj uspešne projekte zamrzne ali prekine, odločila financirati vse, četudi zgolj iz nekrofilije. Hkrati se je v javnosti odvijala moreča debata o malem delu, ki je zaradi pričakovanih sprememb na področju financiranja študentskih organizacij povzročila občo paniko in dodatno zategovanje pasu. Vendar se varčevanje na organizaciji ni dogajalo skladno in kolektivno. Finanč-

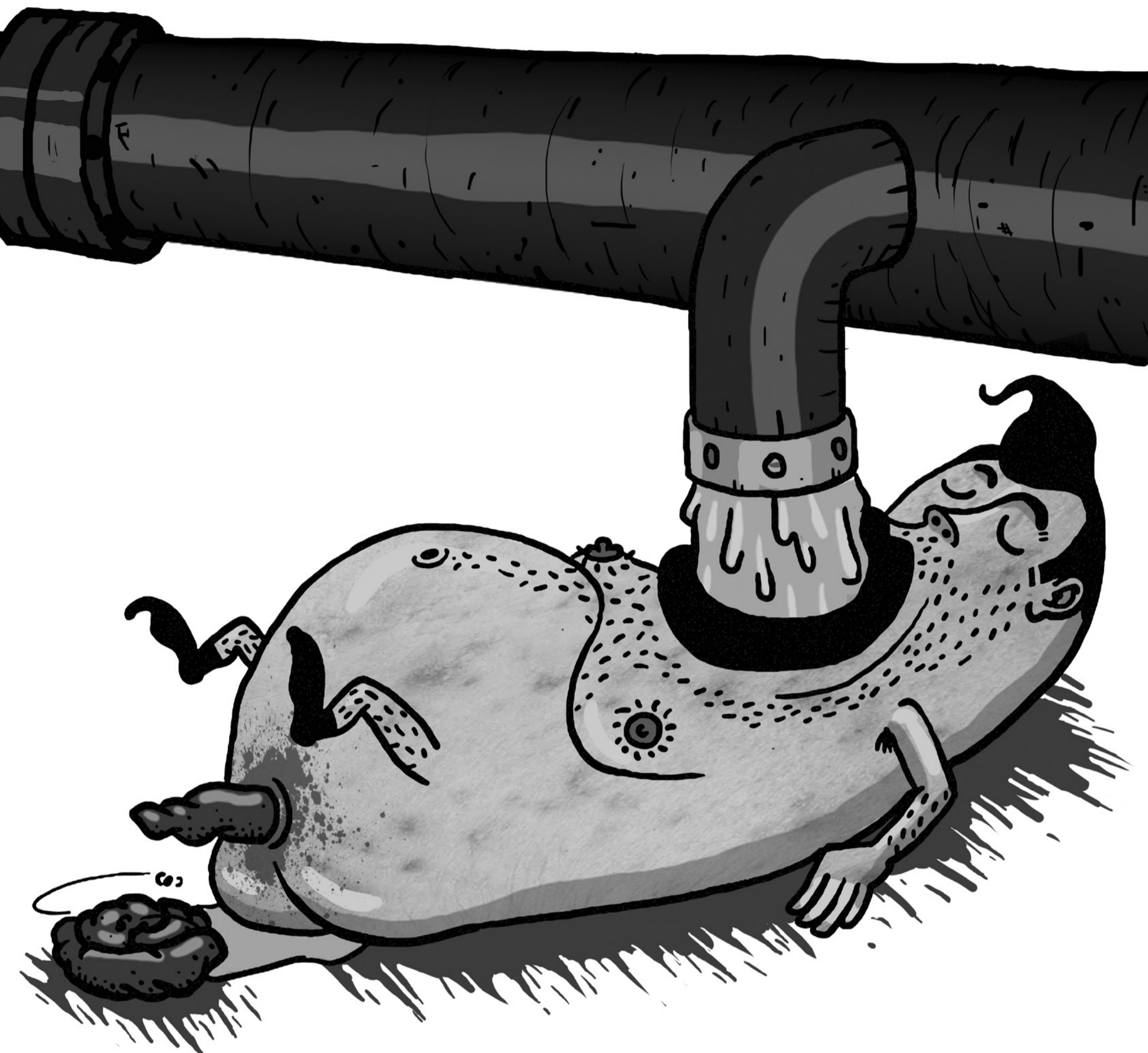

no rezanje se je dogajalo mimo pričakovanega, logičnega (!) upoštevanja realnih razmer v stalnih dejavnostih in zavodih, ocene učinkovitosti njihovega delovanja, upoštevala se ni niti dejanska korist slednjih za širšo študentsko populacijo, kakor tudi ne prepotreben (!) ugled in kredibilnost, ki ga organizaciji prinašajo.

Študentski zbor pri obravnavi in amandmajih proračuna, predloženega s strani predsedstva, ni upošteval minimalnih stroškov delovanja; nekatere dejavnosti so prejele manj denarja, kolikor ga potrebujejo za svojo osnovno dejavnost, zavoljo katere so bile sicer ustanovljene. Iz procesa reševanja finančne zablode so bili vodje stalnih dejavnosti in direktorji zavodov, torej tisti, ki morajo dnevno zagotavljati njihovo neokrnjeno delovanje in so zato osebno odgovorni, nepravilno izključeni. Konsenza v dramskem trikotniku predsedstvo-študentski zbor-dejavnosti in zavodi večinoma ni bilo. Študentski zbor krčenje finančnih sredstev po obsežnih popravkih le požegna, za svoja dejanja in odločitve ne nosi nobene legitimne odgovornosti. Več babic, kilavo dete. Stalne dejavnosti in zavode se je o postopku in njegovem epilogu (pre)pogosto obveščalo retrospektivno. Takšna kratkovidna politika in birokratizacija študentskega aparata omejujeta avtonomijo stalnih dejavnosti in zavodov. Zavirata njihovo delovanje, saj jim onemogoča sprejemanje poslovnih načrtov, načrtovanja projektov, in iskanje alternativnih virov financiranja ki bi v končni fazi razbremenile njihovo lastno situacijo in s tem tudi samo organizacijo. Na koncu meseca ni vprašanje, ali bodo poslancem izplačane njihove sejnine, je pa vprašanje, ali si bodo lahko svoje mezde izplačali zaposleni v stalnih dejavnostih in zavodih. Podpora Tribuni znotraj hiše menda obstaja, a je predvsem deklarativna in simbolična, ne pa tudi finančna, kar je ŠOU vnovič dokazal julija. Študentska organizacija Slovenije je takrat objavila razpis za sofinanciranje študentskih projektov, kamor bi ŠOU lahko prijavil nesolventne dejavnosti in tako rešil njihov finančni položaj. Žal so stalne dejavnosti, ki so v pristojnosti predsedstva in bi takšno finančno injekcijo nujno potrebovale, izvisele. ŠOU se je odločil na razpis prijaviti zavode in resorje.

RAZPAD SISTEMA

Zaradi neurejenega sistemskega financiranja, ilustriranega s primerom Tribune, so se študentski neodvisni mediji v iskanju manjkajočih sredstev primorani zateči k financiranju na projektni bazi, najsi gre za državne ali mednarodne razpise. Na nivoju države največ finančnih sredstev zagotavlja javni projektni razpis za sofinanciranje programskih vsebin medijev, ki ga vsako leto razpiše Ministrstvo za kulturo. Namen razpisa je sofinanciranje oziroma podpora ustvarjanju programskih vsebin medijev, ki so po mnenju države pomembni za izvajanje državne podpore in uresničevanje javnega interesa na področju medijev. Rečeno drugače, mediji, ki želijo kandidirati za finančno podporo, morajo vsebinsko odgovorjati predloženim interesom države, ki nato odloča, kdo in v kolikšni meri je do finančnega deleža sploh upravičen. Prijava na razpis vključuje vsebinski načrt, finančni načrt, časovnico, seznam vseh sodelujočih na projektu. Prijavitelj je dolžan zagotoviti vsaj polovico ocenjene vrednosti projekta, ministrstvo namreč prispeva največ petdeset odstotkov vrednosti projekta. Končna odločitev o višini odobrenih sredstev je vsako leto prepuščena razpisni komisiji in nujno ne dosega zaprosenih

petdesetih odstotkov za vsak prijavljen projekt. Finančna diskrepanca, ki v tem primeru nastane, primora prijavitelja v iskanje dodatnih sredstev ali rebalans proračuna tekom leta, kar seveda ogroža tudi uspešnost projekta, za katerega prijavitelj potrebuje sofinanciranje. Temu bi se lahko izogni tako, da bi bil razpis objavljen poleti, njegovi rezultati pa konec leta, s čimer bi se lahko upoštevali ob snovanju proračuna za naslednje leto. Ker je količina odobrenih fiksnih sredstev neodvisnih študentskih medijev pogosto pogojena z količino pridobljenih projektnih sredstev, bi tak časovni zamik te medije razbremenil potrebe po špekulativnem navajanju sredstev, ki jim ob sprejetju proračunov njihovih financerjev niso nujno dodeljena v prijavljeni višini, kar dodatno ogroža projekt in s tem kakršnokoli sofinanciranje medija sploh.

Za odgovor na vprašanje, zakaj je v primeru neodvisnih študentskih medijev prijavljanje na medijski razpis nujno potrebo in zakaj projektno financiranje pogosto nadomešča sistemsko financiranje teh medijev, odprimo primer Radia Marš.

Primer: Radio Marš. Mariborski Radio Študent se s problemom obstoja ukvarja, vse odkar je od soustanoviteljstva odstopila Študentska organizacija v Mariboru, ki ga je prepoznala kot nekonvencionalnega in zato brez potenciala. Radio je s tem izgubil vir sistemskega financiranja ter status posebnega medija, ki mu je na razpisih omogočal zaprositi za sredstva, kljub temu da določenih pogojev delno ali v celoti ne izpolnjuje. Oddajanje in programska shema radia sta zaradi finančnih težav bistveno okrnjena, prav tako izplačevanje honorarjev, ki jih je včasih preprosto nemogoče izplačati. Dodatni poskusi sofinanciranja prek evropskih skladov so se v primeru Radia Marš izkazali za neuspešne.

Primer: Radio Študent. S podobnimi eksistencialnimi

problemi se ukvarja tudi eden bolj prepoznavnih slovenskih neodvisnih medijev, ki združuje prek dvesto ustvarjalcev in neprekinjeno oddaja že dvainštirideseto leto. Radio Študent delno financira ŠOUL, da pa bi si zagotovili nemoteno oddajanje, so polovico svojih finančnih sredstev vseeno primorani iskati prek drugih dejavnosti in virov, med drugim tudi z marketingom. Za razliko od Radia Marš Radiu Študent nikoli ni bil podeljen status medija posebnega pomena, zaradi česar kljub svoji neprofitni organizaciji formalno nastopa kot komercialni medij. Kot tak je za predvajanje avtorskih glasbenih del dolžan plačevati kolektivne avtorske pravice, nadomestilo za uporabo oddajnika in tako naprej.

Primer: Katedra. Mariborski študentski in akademski časopis z bogato tradicijo predstavlja enega vidnejših slovenskih kritičnih medijev, ki poleg študentskih piscev povezuje tudi profesionalne novinarje, akademike in družbene analitike. Katedra se delno financira s strani Študentskega sveta Univerze v Mariboru, Študentska organizacija Univerze v Mariboru pa, kljub temu da razpolaga z bistveno več sredstvi kakor ljubljanska, za sofinanciranje tako referenčnega časopisa ni zainteresirana. Žalostno, prvič. Na letošnjem razpisu Ministrstva za kulturo je bila Katedra neuspešna. Manko sredstev, ki so bili časopisu na zadnjih treh razpisih dodeljeni, je občuten in predstavlja visok delež njegovega letnega proračuna. Nadaljnje izhajanje časopisa je posledično okrnjeno na manj številki v letu, Katedri celo grozi, da bo zaradi finančnega primanjkljaja primorana prenehati izhajati. Žalostno, drugič.

Primer: Tribuna. Druga obravnava. Tribuna se je na razpis letos prijavljala drugič, tokrat uspešno. Pri obravnavi Katedre in Tribune moramo vzeti v ozir dejstvo, da sta pri razpisu v nezavidljivem položaju. Za razliko od radijskih in televizij-

skih medijev, za katere je predvidena kategorija študentskih medijev in s tem nekatere olajšave pri pogojih, pa te kategorije navkljub večdesetletnemu izhajanju obeh časopisov letos še vedno ni bilo zaslediti. Časopisa tako na razpisu kandidirata za sredstva v družbi strokovnih izdaj in izdaj komercialnih časopisnih hiš, del katerih predstavljajo delniške družbe. S tako raznoliko paletto prijaviteljev v eni sami kategoriji razpis izgubi fokus in priča o nestrateskem delovanju ministrstva.

Zaradi poznega sprejema proračuna in njegovih nadaljnjih rebalansov sredstva Tribune že zdavnaj ne dosegajo več tistih, ki so bila predvidena ob prijavi na razpis. S tem je ogroženo sofinanciranje časopisa v celoti, če ne bo izpolnil pogojev razpisa. V primeru, da Tribuna projekta dejansko ne izvede uspešno in zato ne prejme sredstev ministrstva, je celoten poslovni načrt za tekoče leto po nepotrebnem pogojila z razpisom. Njeno letno poročilo, ki služi kot osnova za podeljevanje proračunskih sredstev za prihodnje leto, bo tako omadeževano. To isto poročilo bo beležilo tudi uvrstitve Tribune na Bienale vidnih sporočil Slovenije v kategoriji »Časopisi in revije«, povabilo k samostojnemu razstavljanju v Trubarjevi hiši literature, sodelovanje s sorodnimi časopisi in festivali, tudi tujimi, pridobljene izkušnje in reference neveljavljenih študentskih avtorjev, na podlagi katerih jih zaposlujejo profesionalni mediji, ter uspešno intervencijo v slovenski medijski prostor. Čas bo pokazal, ali bodo dosežki časopisa dovolj, da ob snovanju novega proračuna za naslednje leto pretehtajo madež in sredstva Tribune ne bodo znižana še dodatno. S tem bi se začarani krog sklenil.

Tribuna postavlja nazoren primer, kako se s finančno cenzuro par excellence danes manipulira neodvisne študentske medije. Večno umirajoči, nikoli umrli. ∞

